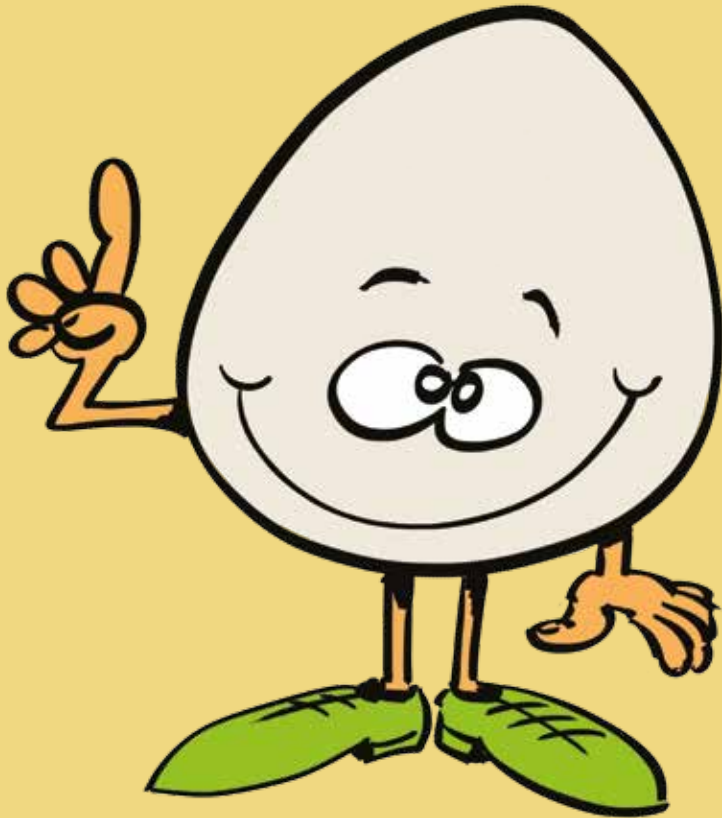

Beleidsparticipatie van mensen met een verstandelijke beperking

Een uitgave van

A large yellow circular graphic is positioned on the left side of the slide, partially cut off by the edge.

Beleidsparticipatie van mensen met een verstandelijke beperking

Woord vooraf

Beleidsparticipatie van mensen met een verstandelijke beperking waarmaken gaat niet vanzelf. Duidelijk is wel: **mensen met een verstandelijke beperking willen hun stem laten horen.**

“We willen graag beslissingen nemen, of betrokken worden bij het maken van die beslissingen. Zo houden we de controle over ons eigen leven. We vinden het belangrijk dat er ook naar ons geluisterd wordt.”

(STAN, VERKENNER)

Daarom schrijven we deze leidraad. Hierin staan de verhalen en ervaringen van mensen met een verstandelijke beperking die deelnemen aan het project. We merken dat er nood is aan sterke verhalen en goede voorbeelden om de vooroordelen en stereotypen rond mensen met een verstandelijke beperking te doorbreken. We kijken naar de kansen van mensen om deel te nemen aan het beleid. Tegelijk willen we bloot leggen waar mensen met een verstandelijke beperking drempels ervaren.

We bieden handvaten en inspiratie voor iedereen die zich kan en wil inzetten, zodat mensen hun stem kunnen laten horen: mensen die willen deelnemen aan beleid, beleidsmedewerkers, professionelen en organisaties die te maken hebben met mensen met een verstandelijke beperking. We bieden geen kookboekoplossingen, enkel ideeën, signalen en praktijkvoorbeelden. Zo willen we aansporen om meer bruggen te bouwen tussen mensen met een beperking en de samenleving.

Het project kreeg vorm vanuit drie sporen:

Spoor I: Mensen met een verstandelijke beperking nemen deel aan het lokale beleid van een stad of een gemeente in Vlaanderen = verkenners;

Spoor II: Vertegenwoordigers van Onze Nieuwe Toekomst nemen deel aan regionale en provinciale beleidskanalen = trekkers;

Spoor III: Vormingen voor coachen die verkenners en trekkers ondersteunen bij hun deelname.

De uitvoering van het project werd gesubsidieerd door de Cel Gelijke Kansen in Vlaanderen van de Vlaamse Overheid en ondersteund door de vakgroep Orthopedagogiek van de Universiteit Gent.

De leidraad is zo opgebouwd dat je, vanuit je eigen interesse en vragen, zelf kan kiezen hoe je hem leest. Elk hoofdstuk is een weergave van een onderdeel van de trajecten van de deelnemers. Deze kwamen tot stand door verhalen en ervaringen van verkenners, trekkers en coachen, aangevuld met anekdotes en kritische incidenten.

Inhoudstafel

Waarom doet beleidsparticipatie van personen met een beperking ertoe?	6
Beleidsparticipatie binnen Onze Nieuwe Toekomst vzw	8
Belang van beleidsparticipatie voor mensen met een verstandelijke beperking	12
Het verhaal van Jan de Kabouter	22
Groeien naar	28
Het verhaal van de Schatkaart	38
Verschillende wegen naar beleid	42
Het verhaal van de slang	56
Hoe neem ik deel aan een vergadering? Tips!	60
Coaching bij beleidsparticipatie	76
Wij hebben het laatste woord	86
Aftiteling	92

Waarom doet beleidsparticipatie van personen met een beperking ertoe?

GESCHREVEN DOOR DIDIER, PATRICK EN DANNY

Wij willen proberen dingen te veranderen! Mensen met een verstandelijke beperking moeten zeker kunnen deelnemen. Wij hebben uiteindelijk ook een stem!

Toen we in het begin met het project begonnen, zat er bijna niemand met een verstandelijke beperking in het beleid van een gemeente of stad. Met het project willen we tonen dat de rechten van mensen met een beperking moeten gerespecteerd worden. Niet praten over ons, zonder onze mening te vragen. Wij moeten onze stem laten horen. Zou jij willen dat iemand beslissingen

neemt in jouw plaats, zonder naar je mening te vragen? Vaak gebeurt dat met de beste bedoelingen, maar zeg nu zelf, wat voor hulpeloos gevoel geeft je dat? Er moet geluisterd worden naar ons, we zijn mensen van vlees en bloed!

Daarom vinden wij het belangrijk dat Onze Nieuwe Toekomst de kar trekt. We willen de belangen verdedigen van verstandige mensen met een beperking. We noemen onszelf trekkers omdat we dit project vooruit trekken. Enerzijds delen we onze ervaringen met andere mensen met een beperking. Anderzijds kijken we erop toe dat alles in goede banen loopt.

We willen mee nadenken over belangrijke onderwerpen zoals leven, ondersteuning, vrije tijd, wonen, zorg,... Er worden in het beleid beslissingen genomen die directe invloed kunnen hebben op ons leven. We moeten echt betrokken worden bij deze beslissingen. Zodat men echt rekening met ons houdt.

Door het project wordt onze ervaring vaak gevraagd over toegankelijkheid van informatie of over deelnemen. Het vraagt tijd voor het beleid om ons te leren kennen. Dat gaat traag, maar het lukt wel. We hopen dat dit project nooit stopt en dat we hiermee kunnen blijven verder doen. We hebben het gevoel dat we al heel wat bereikt hebben sinds de start van het project, maar je krijgt altijd nieuwe ideeën. Het zijn deze voorbeelden die anderen inspireren en motiveren.

Beleidsparticipatie binnen Onze Nieuwe Toekomst vzw

Onze Nieuwe Toekomst is een beweging **van, voor en door verstandige mensen met een beperking**. We willen met onze beweging vooral laten zien dat we mensen zijn met eigen mogelijkheden. We weten heel goed wat we kunnen en wat we willen. Als men rekening houdt met ons, dan kunnen we heel wat.

We komen op voor onszelf en voor onze mensenrechten. We zetten mensen in beweging. We denken samen na, we praten en we voeren actie. We willen bijdragen aan een betere toekomst voor onszelf en voor andere mensen die door vooroordelen moeilijkheden ondervinden als volwaardige burgers. We strijden voor gelijke kansen in onze samenleving. **We willen wakker blijven en wakker schudden.**

We willen niet gewoon tevreden zijn met wat er is. We gaan altijd op zoek naar nieuwe ideeën en mogelijkheden. Wat ligt er nog allemaal voor ons? Wat kunnen we nog allemaal ontdekken?

"We moeten ons leven vergelijken met een weegschaal. Zijn er evenveel kansen voor mij dan voor de andere mensen? Dat is waar ik naar op zoek ben: gelijke kansen"

(ELISA, VERKENNER)

De leden van Onze Nieuwe Toekomst zijn zelfadvocaten. Zelfadvocaten zijn nieuwsgierig en blijven niet bij de pakken zitten. **Het gaat om zelf keuzes maken en verantwoordelijkheid opnemen.**

"Een zelfadvocaat komt op voor zijn of haar rechten. Je wordt hier bewust van je rechten. We moeten ons niet weg steken. Je moet je gedacht zeggen als je niet akkoord gaat. Het gaat over je eigen leven. Je mag hiervoor geen schrik hebben. Je mag niet over je heen laten lopen. Je moet niet het gedacht doen van een ander. Het is niet omdat je een beperking hebt, dat je op je kop moet laten zitten."

(CATHY, VERKENNER)

"Als je iets wil bereiken en dingen wil veranderen in je leven dan moet je uit je schelp komen. De kleine werkmier moet actief dingen doen. Zo word je sterker. Mensen met een beperking moeten de kans krijgen om te leren en mee te beslissen. Dat komt niet vanzelf. Je leert met vallen en opstaan."

(SEPPE, VERKENNER)

Het project beleidsparticipatie is uitgevoerd en wordt gedragen binnen Onze Nieuwe Toekomst. Binnen de beweging is de leiding in handen van personen met een verstandelijke beperking zelf. Dit heeft duidelijk zijn stempel gedrukt op het project.

De drie trekkers van het project krijgen ondersteuning door twee coaches die halftijds voor het project werken.

Het project wordt opgevolgd door de andere leden van Onze Nieuwe Toekomst. Het project wordt maandelijks besproken op de kernvergadering, waar personen met een verstandelijke beperking rond de tafel zitten. **Al onze ideeën worden samen gegoid, onze ervaringen uitgewisseld en we geven elkaar tips.** Iedereen is op zijn of haar eigen manier betrokken. Ook wie niet actief aan het beleid deelneemt, denkt en zoekt mee. De samenwerking met een ruimer netwerk van personen met een verstandelijke beperking is belangrijk. Verkenners raken geïnspireerd door direct contact met andere verkenners van het project en kernleden van Onze Nieuwe Toekomst.

Beleidsparticipatie is een zaak van persoon per persoon, verkenners per verkenners. Het hele proces vraagt de nodige ondersteuning op maat ten aanzien van de persoon met een verstandelijke beperking, zijn of haar coach en het beleidsorgaan waar de persoon wil deelnemen. Dit blijkt een traag en arbeidsintensief proces, maar effectief en duurzaam door de kracht die mensen met een verstandelijke beperking in zichzelf ervaren.

De verkenners staan steviger in hun schoenen en zijn niet zo snel (meer) uit hun lood te slaan. We blijven mensen warm maken om aan te sluiten bij deze verkenners en laten proeven van beleidsparticipatie

Belang van beleidsparticipatie voor mensen met een verstandelijke beperking

Het beleid is een belangrijk deel van de samenleving. Het beleid zorgt ervoor dat de samenleving draait. Vanuit de samenleving komen signalen waar het beleid moet mee bezig zijn. **We willen dat zoveel mogelijk mensen zich goed voelen in de samenleving.**

Er komen steeds meer bevolkingsgroepen in beweging voor hun rechten en voor een stem in het beleid. Denk bijvoorbeeld aan de vrouwenbeweging, holebibeweging, mensen zonder papieren, ... Er zijn op verschillende plaatsen over heel de wereld groeperingen bezig om ervoor te zorgen dat mensen met een verstandelijke beperking kunnen deelnemen aan de samenleving. Belangenverenigingen zijn hierin belangrijke voortrekkers.

Participatie is heel belangrijk

De verkenner die deelnemen aan het project, zijn erg ondernemend en stippelen hun eigen traject uit. Participatie gaat over de betrokkenheid van mensen in hun eigen leven. Dat kan door uit je kot te komen en je te laten zien. Volgens de **Wereldgezondheidsorganisatie** zijn er twee dingen nodig om mensen met een beperking te laten deelnemen:

- **het wegwerken of verminderen van drempels in de maatschappij;**
- **het aanmoedigen van sociale netwerken en gelijke kansen.**

Wanneer we willen dat mensen met een verstandelijke beperking meer deel gaan nemen aan de samenleving, is het nodig om gastvrije plekken te creëren waar ruimte is voor individuele verschillen en waar goede ondersteuning aanwezig is.

Martha Nussbaum, een Amerikaans filosofe, ontwikkelde een theorie waarin ze een aantal rechten oplijst. Deze rechten moeten gewaarborgd zijn, om van een rechtvaardig leven te kunnen spreken. Voorbeelden hiervan zijn recht op gezondheid, onderwijs, lichamelijke integriteit en **controle over je politieke en materiële omgeving**. Ze legt een bijzondere nadruk op personen met een verstandelijke beperking, want deze mensen worden volgens haar te vaak over het hoofd gezien. Ze vraagt daarbij om nog een stap verder te gaan en mensen met een verstandelijke beperking **politieke en burgerlijke rechten te geven op basis van volledige gelijkwaardigheid**.

Professor Gert Biesta wil mensen laten deelnemen aan en deel laten uitmaken van de samenleving. Hij stelt dat men **democratie enkel kan leren door het te doen**. Nu werkt het omgekeerd en moeten mensen eerst een aantal

basiscompetenties leren voor ze kunnen deelnemen en het beleid hen een plaats wil geven. Biesta schrijft dat juist door deel te nemen en met elkaar om te gaan, burgers vorm geven aan de samenleving. We hebben volgens hem geen betere burgers nodig, maar een betere democratische samenleving. **Daar is ruimte en waardering voor ieders mogelijkheden en eigenheid.** Het gaat niet enkel om individuele vorming en verrijking, maar om een gelijkwaardig deel uitmaken van het groot geheel. Met dit project willen we deze uitdagingen aangaan.

VN-Standaardregels voor mensen met een beperking

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens stelt dat alle mensen gelijkwaardig zijn. De Verklaring gaat over de rechten van alle mensen. Mensen met een beperking worden vaak uitgesloten worden, daarom krijgen zij extra aandacht. Voor hen is het **Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Beperking** opgesteld. Alle landen die het Verdrag ondertekenden, gaan akkoord met volgende bepalingen:

- We willen de rechten van alle personen bevorderen en beschermen. Er is extra aandacht nodig voor mensen met een beperking. Zij worden nog altijd geconfronteerd met **drempels en hindernissen.**
- Een persoon ondervindt een 'beperking' in **wisselwerking tussen de persoon en zijn/haar omgeving.** De 'omgeving' kan zowel andere mensen, als gebouwen, als maatschappelijke structuren zijn.
- Men wil **gelijke kansen** voor mensen met een beperking.
- In het **beleid** en in de **wetgeving** moet men rekening houden met personen met een beperking en hun rechten. Mensen met een beperking moeten betrokken worden bij het beleid en inspraak krijgen.
- **Discriminatie** op basis van een beperking is een schending van de waardigheid van mensen.

- De Standaardregels willen **bijdragen** van mensen met een beperking aan de samenleving **erkennen**.
- De Standaardregels willen ervoor zorgen dat mensen met een beperking het gevoel hebben **erbij te horen**.
- Het is belangrijk dat de omgeving van mensen met een beperking **toegankelijk** is. Dit wil zeggen dat mensen toegang hebben tot gezondheidszorg, onderwijs, informatie, communicatie...
- De Standaardregels willen zorgen dat de mensen met een beperking beter kunnen **participeren** of deelnemen **aan de maatschappij**.

Binnen het project beleidsparticipatie is Artikel 29 belangrijk: **Participatie in het politieke en openbare leven**

Mensen met een beperking hebben het recht om deel te nemen aan het openbare en politieke leven.

Je hebt het recht om te stemmen.

Je hebt het recht om je verkiesbaar te stellen.

Je hebt het recht om deel te nemen aan verenigingen of politieke organen.

Je hebt het recht om zelf organisaties op te richten voor personen met een beperking.

Als je hierbij ondersteuning nodig hebt, mag je deze persoon zelf kiezen.

(Uit: VN-Standaardregels in Eenvoudige Taal van Onze Nieuwe Toekomst vzw, 2010)

In het Verdrag zegt men niet dat alles zomaar kan en mag. Er moeten dingen veranderd worden zodat iedereen kan deelnemen aan de maatschappij, op een gelijkwaardige manier. Daarom spreekt men van '**redelijke aanpassingen**'. Wanneer een persoon een aanpassing vraagt, moet de overheid kijken of ze redelijk is. 'Redelijk' wil zeggen dat er

goed wordt nagedacht over de aanpassing. Een aanpassing voor de ene persoon, mag de andere niet uitsluiten. Vindt men de aanpassing niet redelijk, moet men duidelijk aantonen waarom. De overheid moet erop toezien dat alle beschikbare middelen goed zijn ingezet, zodat mensen op een gelijkwaardige manier kunnen participeren.

In Vlaanderen geldt **Artikel 5 van het Vlaamse Gelijke Behandeling- en Gelijke Kansenbeleid**. Hierin staat dat er werk moet gemaakt worden van evenwaardige en volwaardige participatie aan de samenleving door iedereen. Minister van Gelijke Kansen, Pascal Smet schrijft in zijn beleidsnota dat hij tussen 2009 en 2014 werk wil maken van beleidsparticipatie van personen met een beperking.

Ik wil opkomen voor rechten van personen met een handicap. Mensen met een handicap kunnen aanwezig zijn in adviesorganen, commissies en raden van bestuur van verschillende overheden. Het is belangrijk dat ervaringsdeskundigen en vertegenwoordigers van organisaties van personen met een handicap zeker aanwezig zijn.

Wat is er daarvoor nodig?

- Cultuur van de vergadering
- Fysieke toegankelijkheid
- Toegankelijkheid van informatie
- Vergoeden van ondersteuning
- ...

Hoe kan de Vlaamse overheid daarin een voorbeeld zijn?

(Uit: Beleidsnota Gelijke Kansen 2009-2014 van Pascal Smet, 2009)

Erkenning als burger in de samenleving

Personen met een verstandelijke beperking zijn in de eerste plaats burgers. Het is belangrijk om betrokken te worden bij het beleid. Hoe heeft het beleid invloed op hun eigen leven? Dit is het **burgerschapmodel**, beschreven door onder andere professor Ad van Gennep en Geert Van Hove.

Recht hebben op politieke participatie is niet genoeg om echt deel te nemen. Daar moeten extra inspanning voor gebeuren. Daar hebben mensen met een beperking ondersteuning bij nodig. Het is moeilijker om te participeren als burger als je een persoon bent met een verstandelijke beperking.

In Vlaanderen wil men meer aandacht geven aan mensen met een verstandelijke beperking. Beleid, ondersteuners, maar ook personen met een verstandelijke beperking zelf zoeken hoe de **ervaringsdeskundigheid** kan ingezet worden.

Wie wil deelnemen in de maatschappij moet via verschillende kanalen zijn of haar stem kwijt kunnen. Dit hangt samen met de eigen interesses, expertise en idealen. Er is nood aan een toegankelijk aanbod én aan ruimte zodat mensen zelf hun stem, op hun eigen manier kunnen laten horen. Dit is een uitdaging voor het hele politieke systeem.

We denken na over HOE mensen met een verstandelijke beperking hun stem kunnen laten horen. Zonder de juiste ondersteuning hebben mensen dan wel het recht om deel te nemen, maar hebben zij absoluut nog geen gelijke kansen.

In het Vlaamse Gelijke Kansenbeleid spreekt men over **voldoende ondersteuning** in de vorm van:

- assistentie en hulpmiddelen;
- toegankelijke omgeving;
- aangepast openbaar vervoer;
- flexibele werkuren;
- geen vooroordelen en betutteling door anderen.

Onderzoek rond beleidsparticipatie van mensen met een verstandelijke beperking

Uit onderzoek rond beleidsparticipatie van personen met een verstandelijke beperking is duidelijk dat personen met een verstandelijke beperking willen deelnemen aan beleid en politiek.

Bijvoorbeeld:

- Adviesraden;
- Gebruikersraden;
- Gaan stemmen;
- Lid worden van een politieke partij

Mensen met een verstandelijke beperking nemen beleidsparticipatie ernstig. Ze ondervinden heel wat vooroordelen en drempels tot effectieve beleidsparticipatie.

(Uit: Beleidsparticipatie van personen met een verstandelijke beperking van Goethals & Van Hove, 2011)

Men waarschuwt steeds meer voor '**valse participatie**' of '**schijnparticipatie**'. Dat je naar een vergadering gaat, wil niet zeggen dat er ook naar je geluisterd wordt. Je hebt geen echte inspraak of invloed. Mensen met een verstandelijke beperking hebben vaak het gevoel dat ze niet serieus genomen worden, dat er niet naar hen geluisterd wordt of dat ze alleen mogen meepraten over de 'kleine en onbelangrijke dingen'. Het gaat om financiële middelen te verkrijgen of om aan de buitenwereld te tonen dat deze groep burgers ook geconsulteerd zijn. Wanneer iemand echt meetelt, wordt zijn of haar inbreng gewaardeerd. Dit blijkt uit het onderzoek van 'Meedoen en Meetellen' uit Nederland.

Personen met een verstandelijke beperking kunnen het beleid verrijken. **Door met de mensen zelf in gesprek te gaan, kan de gemeente de beeldvorming positief beïnvloeden en gebruik maken van de kennis en ervaring van de mensen zelf.** "De gemeente laat dan zien dat mensen met een verstandelijke beperking de rol van waardevolle gesprekspartner kunnen vervullen." (Uit: Thuis in de gemeente van Nivel, 2012)

"We willen deelnemen maar niet door enkel 'ja' te stemmen op de agenda van anderen"

(STAN, VERKENNER)

Het verhaal van Jan de Kabouter

GESCHREVEN DOOR DOMINIEK

Er was eens een knusse familie.
Ze woonden in het kabouterdorp aan de rand van het bos.
Er was een moeder, een vader en vier kabouterkinderen.
Eén van die kinderen was Jan.
Een pienter kereltje, dat van kinds af aan heel nieuwsgierig was.
Hij wou ALLES weten.

Aan het andere einde van het bos begon de mensenwereld.
Maar de meeste kabouters gingen daar nooit naartoe.

Er was een draak die de toegang bewaakte.

De draak wilde helemaal niet dat de kabouters tot in mensenland geraken.

De draak probeerde er dan ook alles aan te doen om hen tegen te houden.

Als hij sprak met de kabouters over mensenland, gebruikte hij moeilijke taal. De kabouters wisten nooit echt hoe het er in mensenland aan toe ging.

De draak wist het beter.

Hij zorgde er ook voor dat de kabouters verloren liepen in mensenland.

Omdat hij ze niet genoeg uitleg gaf.

Daarom gingen veel kabouters er liever niet naartoe.

Ze waren bang.

Jan had al een tijdje een goede vriendin.
Het was een gek kaboutermeisje.
Ze heette Lil.
Ze was anders dan de andere kabouters.
Ze was heel avontuurlijk en was niet bang van de mensen in mensenland.
Ze was ook heel nieuwsgierig.
Jan kon altijd met alles bij haar terecht.
Vragen, dromen, gedachten, ...

Op een dag nodigde Lil hem uit naar een bijeenkomst in het bos.
“Daar zijn allemaal gekke kabouters. Ontdekkingsreizigers!”, zei ze.
“Ze komen net terug van hun reis naar de mensenwereld.
Ze vertellen spannende verhalen over hun reis.”
Jan was nieuwsgierig.
Lil stelde voor om samen te gaan.
Jan vond dat een goed idee.

Bij het horen van de verhalen van de ontdekkingsreizigers, begon Jan al snel weg te dromen. Meer dan ooit wou hij op avontuur. Meer dan ooit wou hij naar mensenland.

Jan en Lil trokken er samen op uit. Ze gingen dwars door het bos, op weg naar de mensenwereld. Maar dan ...

“Gegroet, Jan en Lil”, zei de draak. Jan en Lil waren zoals altijd onder de indruk van zijn grootse verschijning. “Wat brengt jullie zo ver van het kabouterdorp en zo diep in het bos?”, vroeg hij.

“Wij gaan naar mensenland!”, zei het kaboutermeisje dapper.
De draak lachte luid.

“Ach zo, jullie gaan naar mensenland.”, zei hij.
“Kabouters hebben daar niets te zoeken.”

De draak ging verder:

“Wil jij echt gaan wonen in mensenland, dan weet jij niet wat goed voor je is.
Ik kan het weten, Jan. Ik ben er geweest.
Je zit goed in kabouterland.
Ze zorgen daar voor alles.
Je bent daar veilig.”

De draak zei nog: “Ga maar terug naar kabouterland Jan en Lil.
Jullie avontuur stopt hier”.

“Maar waarom?”, vroeg Jan.

De draak glimlachte sluw en antwoordde:

“Wat er in mensenland gebeurt, is niet belangrijk.
Jullie hebben dat niet nodig.”

Jan stond als verstomd aan de grond genageld.

Zo veel onbeantwoorde vragen drongen zich op.

Lil schudde Jan wakker.

“Je moet niet luisteren naar de draak!”, zei ze.

“Ik ga met jou samen op pad.”

Jan dacht na.

Hij keek Lil aan en zei:

“Ik wil dat alle kabouters weten dat zij ook in mensenland mogen wonen.

Daar wil ik werk van maken.”

Lil glimlachte en nam zijn hand.

Zo gingen ze samen verder, op weg naar mensenland.

Groeien naar...

Je stem laten horen is een complex en individueel traject. **Mensen hebben dromen, doelen, verwachtingen, een visie, een mening, een stem.** Vaak ontbreekt het netwerk of de kanalen om dit naar buiten te brengen, of mensen weten niet dat dit mogelijk is. Dikwijls stuiten mensen met een verstandelijke beperking op moeilijk verwoordbare wensen en behoeften. (H)erkennen dat er een drempel is, is moeilijk.

Daarom spreken we van het 'groeien naar...' De ervaring binnen Onze Nieuwe Toekomst leert dat men zich eerst van de eigen krachten bewust moet worden. Volwassenen met een verstandelijke beperking zijn vaak opgegroeid in een erg beschermende omgeving. Waar veel wordt 'gezorgd voor' in plaats van 'gezorgd dat'. Daarom spreken we van een groeiproces waarin sterke mannen en vrouwen leren opkomen voor zichzelf en voor anderen. Dit groeiproces is persoonlijk, maar hangt sterk samen met de mensen rondom en met de ruimere samenleving. Dit zien we terugkomen in het verhaal van Jan de kabouter. Hij wil groeien. Hiervoor maakt hij zelf een reis en ontmoet verschillende mensen onderweg.

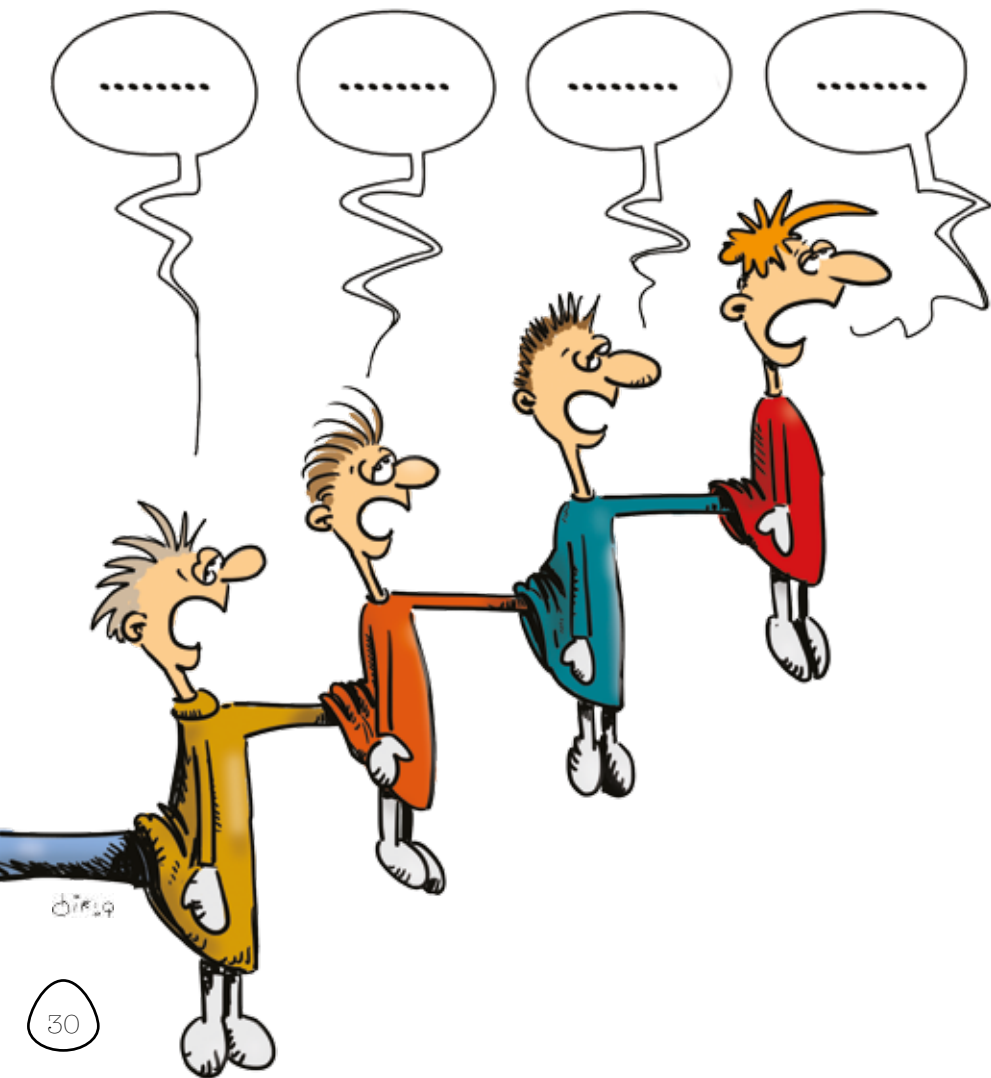
Stap 1: Vastzitten in jezelf

Voor sommige dingen zit ik helemaal vast in mezelf. Ik ben vastgegroeid in mezelf. Ik kruip in mijn schelp. Ik durf mij niet te laten zien. Ik voel mij niet goed in mijn vel. Ik durf niet naar buiten komen en zeggen dat er iets scheelt.

Koen worstelt de eerste jaren van zijn jonge leven met zijn nieuwsgierigheid. Hij voelt dat er een wereld is die hij niet kent. Toch wordt hem door anderen gezegd dat hij zich geen zorgen moet maken, dat alles voor hem geregeld wordt. Dit geeft Koen geen goed gevoel. Hij weet na een tijd niet meer wie te vertrouwen...

(KOEEN, VERKENNER)

Stap 2: Anderen spelen altijd baas

Ik ben een buiksprekerspop. Ik doe alles wat anderen mij voor zeggen. In mijn buik weet ik wat ik wil, maar ik durf het niet zeggen. Ik heb schrik voor de reactie die ik zal krijgen. De anderen spelen de baas over mij. Ze leggen woorden in mijn mond, waar ik niet achter sta. Ze duwen me in een bepaalde richting.

“Ik wil graag meedoen in de gemeente omdat het mij interesseert. Maar ik moet dat vragen. Mijn begeleiding moet zelf eerst goedkeuring vragen aan de directie, en de directie moet dan... Die komt dan bij mij om te bespreken wat kan of niet kan. Ik kan dat niet zelf beslissen hé? Maar dat gaat wel goed komen denk ik.”

(STEVEN, VERKENNER)

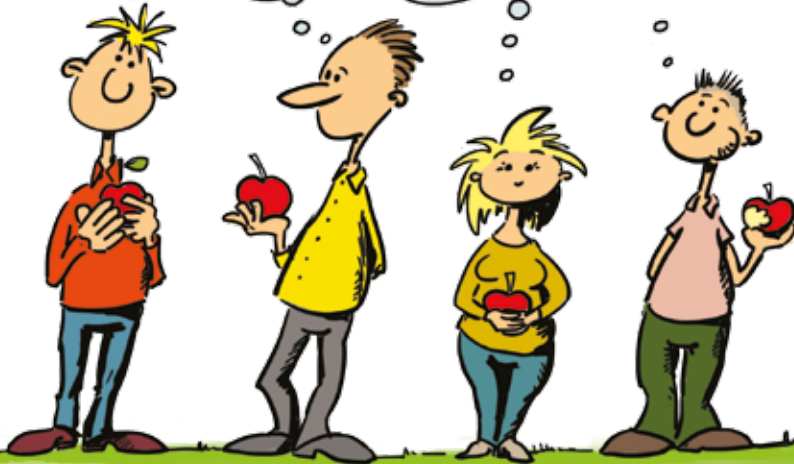
Stap 3: Beslissen wat ik anders wil

Ik denk heel diep na over mezelf. Dat is mijn appel. Ik denk na onder de boom. Ik praat er over met mensen die ik kan vertrouwen. Zo zie ik zelf wat ik anders wil in mijn leven. Ik zie het helemaal anders. Ik probeer dingen uit. Ik wil iets nieuw in mijn leven. Ik moet ervoor gaan. Ik leer ontdekken dat ik meer zelf kan.

"Ik ben zeer nieuwsgierig. Pak nu, moest de postbode drie keer per dag komen, ik zou drie keer per dag in de brievenbus kijken. Ik wil uit mijn schelp komen. Ik wil dingen veranderen. Ik wil iets bereiken. Ik wil sterker worden. Dat komt niet vanzelf. Ik leer met vallen en opstaan."

(STAN, VERKENNER)

Stap 4: Ik zoek anderen die me kunnen helpen

We gaan samen nadenken wat voor ons allemaal belangrijk is. Hoe gaan we samen appels plukken? Hoe gaan we het samen aanpakken? We willen onze problemen oplossen. Anderen helpen mij om mijn ideeën vorm te geven. We willen iets veranderen in ons eigen leven en in de maatschappij.

"Ik geeft een duwtje aan mijn gebuur, mijn coach Francine. Dan bekijken we het samen wat we kunnen beslissen. Wat vind ik positief en negatief? Dan kan het nog bijgestuurd worden. We zoeken uit hoe de situatie in elkaar zit en wat er nog verbeterd kan worden."

(OMAR, VERKENNER)

Stap 5: Samen staan we sterk

We werken samen aan een plan. We halen met zijn allen één ladder te voorschijn. We willen er samen iets aan doen. We werken niet alleen. Samen staan we sterk. Met anderen bereik je beter je doel.

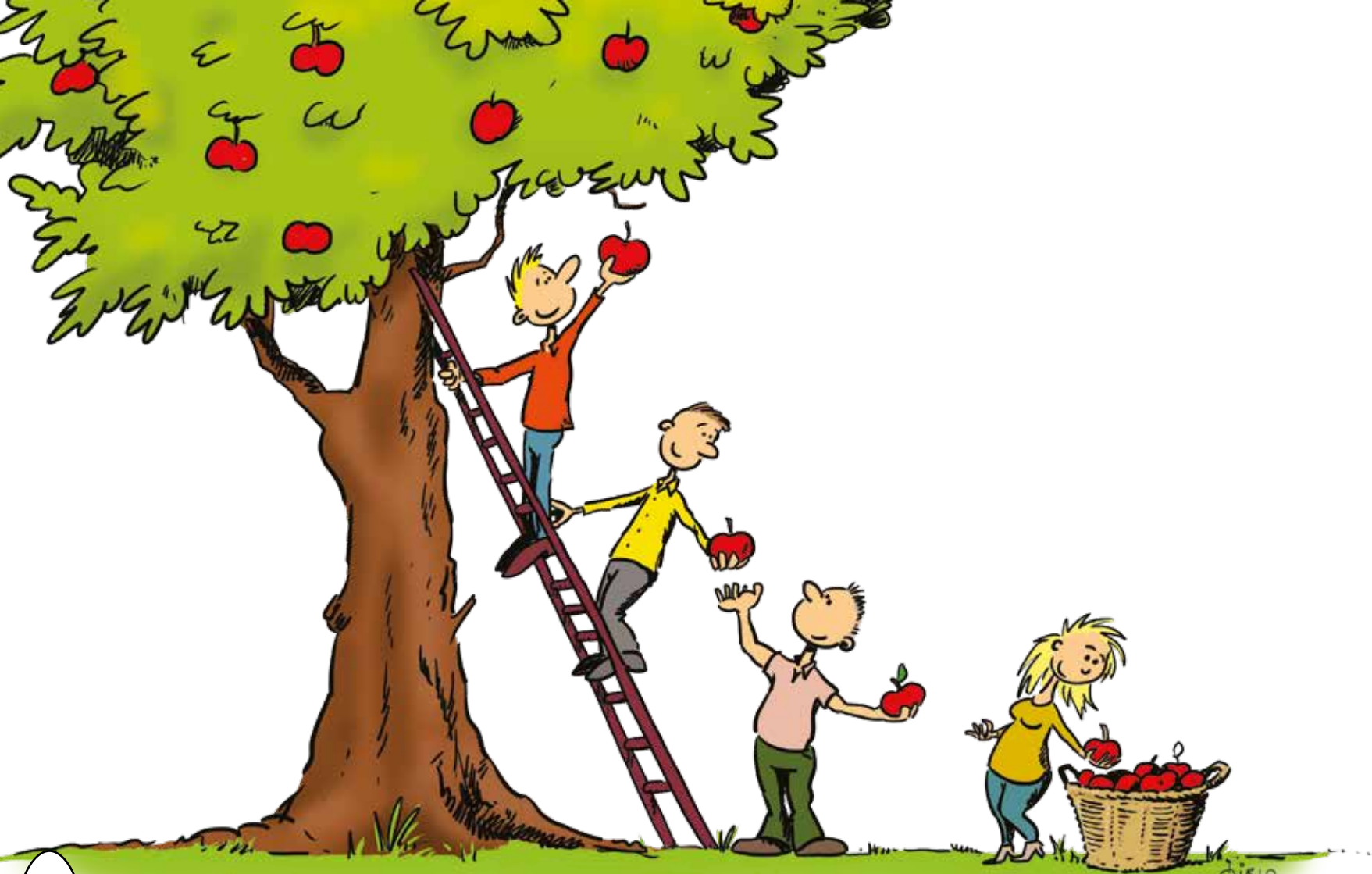
"Als mensen zeggen: 'Je hebt dat goed aangepakt', dan groei ik. Dan voel ik mij gesteund."

(KAREL, VERKENNER)

"Gehandicapt moet vervangen worden. Zo spreek je toch niemand aan? Ze zeggen altijd: 'gehandicapten kunnen niet veel'. Dat is niet waar. Ik wil je maar laten zien dat ze ons op verschillende manieren kunnen benoemen. Ik vind een ander woord goed en dat is 'mensen met eigen mogelijkheden'. Eigen mogelijkheden hebben, dat betekent iets. Dat betekent: wij horen in deze samenleving. Je kan ons niet zomaar aan de kant schuiven."

(LOES, VERKENNER)

Stap 6: Samen veranderen we iets in ons eigen leven en in de maatschappij

We voeren samen actie. We plukken al onze appels van de boom. We doen samen iets om onze problemen op te lossen. De wisselwerking en het vertrouwen is er. Zo veranderen we iets in ons eigen leven en in de maatschappij. We willen iets bereiken. We willen kansen krijgen.

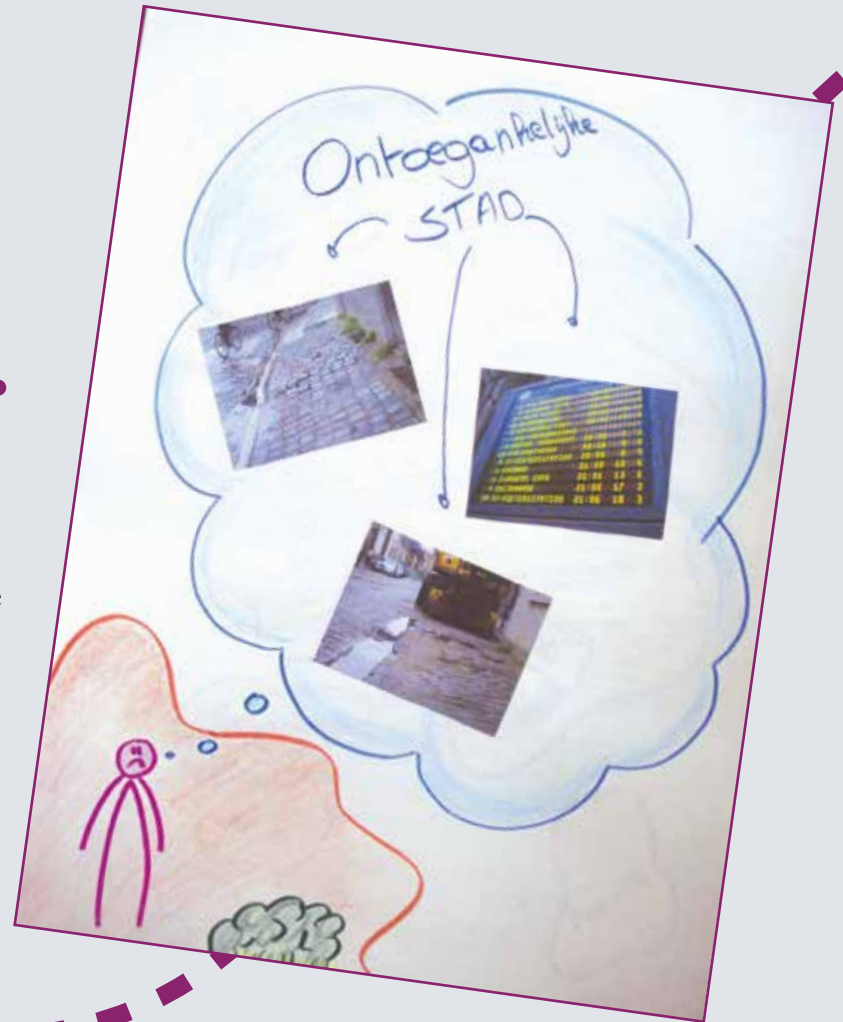
“Doordat de verkenner deelnemen aan het beleid, tonen we dat wij dit ook kunnen. Het geeft de adviesraden een ander beeld op participatie. Zo kunnen we ze overtuigen om mensen zoals ons meer te laten deelnemen.”

(KAREL, VERKENNER)

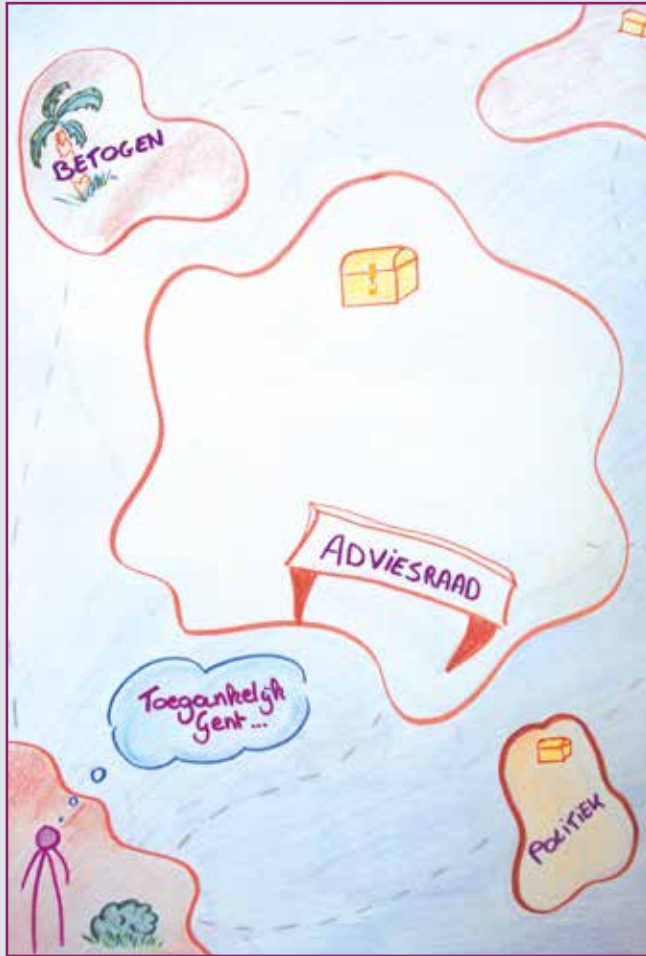
Het verhaal van de Schatkaart ...

GESCHREVEN DOOR LIES

Ik droom van een toegankelijke stad. Iik kom elke dag drempels tegen. Dat is mijn doel, dat is mijn schat!

Als ik alleen de bus moet nemen naar een plaats waar ik nog nooit ben geweest, dan weet ik nooit goed wanneer ik moet bellen voor de halte aan te vragen. De naam van de haltes staan zo klein op die haltepalen. Daar zoef je dan voorbij met de bus en ik weet niet meer waar ik ben. Ik vraag de chauffeur altijd om teken te geven als we bij de halte zijn. Op een keer antwoordde de chauffeur dat hij dat wel zou doen... als hij het niet vergat. Ik ben dan dichtbij de chauffeur gaan zitten, maar toch... Sindsdien ben ik erg onzeker.

Door de stad lopen is erg vermoeiend... al die stenen die losliggen, die gaten in de voetpaden, voetpaden die schuin afhellen, hoge opstappen, ... Pff!!

Maar ik blijf niet bij de pakken zitten. Ik spring op de boot van Onze Nieuwe Toekomst. Daar bereid ik mijn tocht naar de adviesraad voor. Op de boot zitten mensen waarop ik kan steunen. Mijn boot gaat langzaam vooruit. Ik moet veel dingen uitzoeken. Ik moet de weg zoeken... Wie zoekt, die vindt.

Ik voel me onveilig 's avonds. Er lopen 'rare tiesten' rond in de stad. Zo alleen stappen in het donker, dat doe ik niet graag. Ik kan niet terecht bij de mindermobielen centrale. De dokter zegt: 'Meisje, gij hebt twee gezonde benen, neemt gij maar den bus'. Wat nu? Ik denk samen met mijn vrienden na. Ik kan een taxi nemen. Ik weet hoe ik dat kan doen. Dat is de oplossing voor mijn probleem. Nu enkel nog nadenken hoe ik aan de taxi uitleg waar die mij moet ophalen, want er is geen huisnummer.

Ik heb graag iemand die me helpt... zeker bij zoiets... dat ik er niet alleen voor sta. Ik weet dat er tegenwoordig veel e-mail gebruikt wordt... maar op de duur weet ik het niet meer. Soms heb ik meer uitleg nodig. Ik geraak strop... Het is belangrijk voor mij dat er meer overzicht is. Als mijn coach en ik op voorhand al eens kunnen nadenken, zijn we beter voorbereid op de vergadering. Daarom dat we een uurke voor de start van de adviesraad nog eens samen zitten. Om alles vers in ons hoofd te prenten. Samen met mijn coach kan ik veel sneller groeien... hij helpt mee trekken aan de kar. Ik ben blij dat ik er niet alleen voorsta.

Ik wil graag meewerken aan de toegankelijkheid van de stad voor iedereen. De adviesraad heeft werkgroepen. Daar kan ik niet aan deelnemen omdat ik overdag moet werken. Daarom kan ik aan de adviesraad ook maar half en half meedoen. Elke keer denk ik: “Hoe kan ik hier meepraten? Moet ik mijn hand opsteken als ik iets wil zeggen? Wat wordt er van mij verwacht?...” Ik zit in de adviesraad als stem voor mensen met een verstandelijke beperking. Dat is niet altijd gemakkelijk. Zeker niet zonder in een werkgroep te zitten.

Ik sta hier! Als ik terugkijk op alles wat ik al gedaan heb, beseft ik dat ik al een hele weg heb afgelegd. Ik ben van plan om nog veel verder te gaan. Mij kan je niet stoppen! Mijn doel is de ‘werkgroep toegankelijkheid’.

Als ik in de werkgroep zit, dan kan ik eens meegaan naar gebouwen of de stad rondtrekken... om aan te geven wat er niet toegankelijk is.

Vanaf 2014, heb ik meer verlof. Die extra dagen zou ik in halve dagen kunnen gebruiken om deel te nemen aan de werkgroepen. Er zijn 10 maanden, ik heb 5 dagen nodig. Misschien lukt dat.

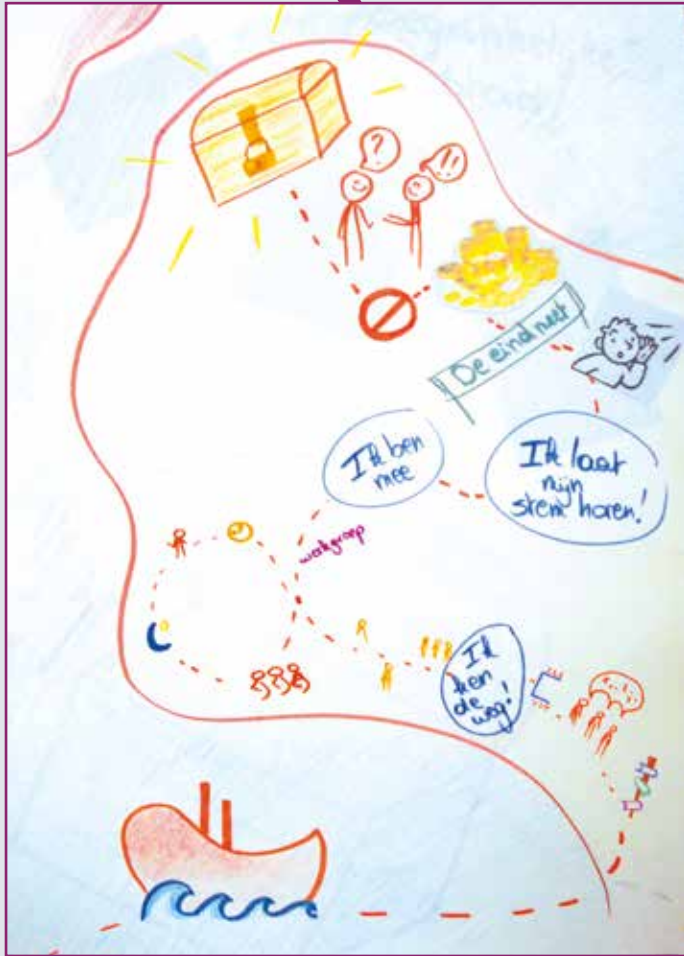
Ik wil graag een band opbouwen met de mensen van de adviesraad. Ik vind dat belangrijk. Als je elkaar beter kent, voel je je beter op je gemak in de groep. Ik wil hier graag werk van maken. Dat is een zijspoor dat ik neem op weg naar de schat. Je hoeft dit spoor niet te nemen, maar ik wil dat graag.

Hmm ... ik ken die mensen niet. We hebben geen telefoonnummers van elkaar. Achteraf heb ik niet veel tijd om te praten, want het is al laat.

Er is geen pauze. Ik kom ook redelijk nipt voor de vergadering aan. Het is niet de gewoonte... iedereen gaat zitten. Niemand stelt zich voor.

Maar op mijn eigen tempo kom ik vooruit ...

Ik kwam eens mensen van de adviesraad tegen op straat. Ze zeiden toen vriendelijk goiedag. Ik vind het fijn als er ook buiten de adviesraad een beetje contact is. Een losse sfeer. Het is aangenaam om mensen te leren kennen.

Samen staan we sterk. Ik probeer de volgende keer om wat vroeger naar de vergadering te gaan. De vorige keer kon ik even praten met een mevrouw die ook goed op tijd was. Ik ga dit zeker blijven doen!

Daar stopt het voor mij. Ik kan niet meer doen dan dat. Daarmee is de schat nog niet helemaal bereikt, maar daar zijn ook andere mensen voor nodig.

Ik kan wel fier zeggen:
In onze stad wordt er geluisterd naar de mensen!

Verschillende wegen naar beleid

Deelnemen in het beleid loopt niet voor iedereen hetzelfde. Tijdens het project bleek elk traject verschillend te zijn. Elke verkenner heeft andere succesverhalen, elke verkenner ondervindt andere drempels. We zien verschillende rode draden terugkomen doorheen de verhalen. De verkenners hebben elk hun eigen motivatie en interesse in beleidsparticipatie.

Sam is atleet en heeft een opleiding tuinbouw. Hij heeft lang getwijfeld tussen de sportraad en de milieuraad. Zijn ervaringen bij de groendienst van de gemeente en in het ziekenhuis gaven de doorslag om te kiezen voor de milieuraad.

Yasmine is erg duidelijk in haar keuze en wil deelnemen aan de sportraad in haar gemeente. “Het is niet omdat ik een beperking heb dat ik naar de adviesraad voor personen met een handicap wil. Ik ben geïnteresseerd in sport en ik heb ook lang gevoetbald.”

Carmen ervaart heel wat drempels in haar stad. Zij wil hier iets aan doen en voelt zich erg aangesproken tot de stedelijke adviesraad voor personen met een beperking en hun werkgroep toegankelijkheid. Ze wil de stad toegankelijk en veilig maken voor iedereen.

Motivatie en interesse zijn het startpunt. Hoe en waar kan ik mijn stem laten horen? Waar kan ik mijn ei kwijt?

De eerste stappen en hindernissen

Het belang van goede informatie

Slechts één enkele verkenner wist bij de start van het project dat het mogelijk was om deel te nemen aan een adviesraad. De meeste verkenners wisten niet eens van het bestaan van adviesraden af. **Dit tekort aan informatie werkt een beperkte deelname van personen met een verstandelijke beperking in de hand.**

“Soms is het moeilijk om te weten te komen waar je kan deelnemen. Ik heb gezocht op het internet en gevraagd aan mensen of zij het beleid kennen van bij ons. Gelukkig kende ik iemand in de gemeenteraad. Zij kon me vertellen waar en hoe ik kon deelnemen. De andere informatie was gewoon niet duidelijk.”

(CHRIS, VERKENNER)

Toegankelijkheid van informatie is en blijft een groot struikelblok. Dit begint met informatie over de mogelijkheden om deel te nemen.

- Welke adviesraden zijn er in de gemeente of stad?
- Wanneer en hoe werkt de adviesraad?
- Waar kan ik terecht met vragen of opmerkingen?
- Welk thema's komen er aan bod?
- Hoe kan ik deelnemen aan een adviesraad?
- Wie is voorzitter, verslaggever, secretaris,... en wat is hun rol?
- Welke personen of organisaties maken deel uit van de vergadering?
- Wie mag er stemmen?
- Moet ik mij elk jaar opnieuw kandidaat stellen?
- ...

Het lijkt vanzelfsprekend, maar toch wordt het vaak vergeten: zorg dat deze **informatie gemakkelijk raadpleegbaar is, toegankelijk is, en actueel is**. Niet iedereen kan lezen. Niet iedereen heeft toegang tot internet. Niet iedereen beschikt over een mobiele telefoon.

Steven woont in een voorziening. Zijn begeleiders wisten niet hoe hij aan informatie kon geraken. Er is geen computer in de leefgroep en de computers van de begeleiding kan hij niet gebruiken. Steven sprak mensen buiten de leefgroep aan met de vraag om voor hem informatie op te zoeken. Enkele weken later kreeg hij een dikke envelop met informatie over de verschillende adviesraden.

Dit toont aan dat we de gebruikelijke informatiekkanalen als te vanzelfsprekend beschouwen. Het is vaak een kwestie van de juiste personen te kennen of te vinden. Toch is dit niet voor iedereen een garantie op een vlotte toegang tot het beleid.

Voorwaarden om deel te nemen

Deelnemen aan het lokaal beleid hangt samen met **procedures, reglementen, statuten en voorwaarden**. Het is verrassend hoe dit kan verschillen van gemeente tot gemeente en van adviesraad tot adviesraad. Interesse en engagement is niet in elke adviesraad voldoende.

Een verkenner stuurde een mail voor informatie rond de jeugdraad en kreeg volgend antwoord:

“Geachte heer,

Via het diensthoofd jeugd, werd ik in het bezit gesteld van uw mail.

Een aantal maanden geleden werd, via een oproep in verschillende media, kandidaturen ingewacht voor deskundigen in de nieuwe raad van bestuur van de stedelijke jeugdraad. Uit de talrijke kandidaturen werd een aantal verkozen door de leden van de raad van bestuur. Een aantal anderen kreeg niet de vereiste meerderheid.

Derhalve werd niet het maximum aantal deskundigen verkozen, wat statutair geen enkel probleem oplevert.

Het is niet de bedoeling van de raad van bestuur om binnen afzienbare tijd, een nieuwe oproep te doen.

Desalniettemin, staat het U vrij ons een CV te laten geworden, inzonderheid uw relatie tot de jeugd en op welk vlak U zich zou kunnen profileren in de stedelijke jeugdraad.

Met jeugdige achting,

Voorzitter stedelijke jeugdraad”

Bij elke adviesraad zijn er voorwaarden waaraan men moet voldoen.

- **Vele raden vragen een bepaalde deskundigheid of ervaring met het onderwerp** (jeugd, senioren, milieu, cultuur, sport, handicap, ...). Ervaringsdeskundigheid blijkt vaak niet genoeg of krijgt een zeer eenzijdige invulling. Nochtans betekent ervaringsdeskundigheid juist ervaringen hebben vanuit je eigen leven. Mensen met een beperking kunnen als geen ander getuigen over wat het betekent om een beperking te hebben vanuit hun eigen leven. Dat zou evenveel waard moeten zijn als andere mensen die praten óver mensen met een beperking.
- Vele adviesraden stellen de voorwaarde dat men **lid is van een organisatie**. Als individueel persoon blijf je niet overal welkom te zijn.
- Er wordt verwacht dat mensen verbaal vaardig zijn en geen verstandelijke beperking hebben. Wanneer verantwoordelijken te weten komen dat de kandidaat een persoon is met een verstandelijke beperking, beïnvloedt dit hun attitude. Men is terughoudend en men verwacht meer toelichting, motivatie en bewijzen van engagement. Welke 'meerwaarde' kan iemand bieden? Ze laten je wachten, vragen om van alles te doen, stellen voorwaarden en verwijzen je steeds door naar andere personen, ... **Mensen met een verstandelijke beperking worden dikwijls niet verwacht in het lokale beleid.**

Henk vroeg via de telefoon informatie om deel te nemen aan de adviesraad voor personen met een beperking. Deze kwamen een tijdje later toe met de post. Hij sprak af met zijn coach om de papieren in te vullen. Toen ze samen de documenten bekeken, bleek dat hij aanvraagformulieren voor een tegemoetkoming had gekregen.

Simone wou deelnemen aan de cultuurraad. Zij mailde hen met de vraag hoe zij hieraan kon deelnemen. Intern werd haar mail blijkbaar doorgestuurd naar de adviesraad voor personen met een beperking, want zij stuurden een antwoord op haar mail. Men verwachtte blijkbaar niet dat ze wou deelnemen aan de cultuurraad.

De aanvraag

De **aanvraag van de kandidaat** legt soms een hele weg af voor ze bij de juiste persoon terecht komt. Dit vraagt heel veel tijd en inspanning. Mensen met een verstandelijke beperking kunnen dit vaak niet alleen waarmaken.

“Mijn motivatiebrief is vier maanden onderweg geweest. Intussen heb ik bevestiging gekregen dat ik toegelaten ben tot de adviesraad. Ik wacht nu op een uitnodiging voor de volgende bijeenkomst. Ik had beter eerst contact gezocht met de voorzitter en de schepen. Dan wist ik zeker dat mijn brief bij de juiste mensen terecht zou komen.”

(KAREL, VERKENNER)

Yasmine probeert al twee jaar een manier te vinden om deel te nemen aan het beleid. Ze kent de voorzitter van de sportraad uit het café waar ze werkt. Hij is altijd heel vriendelijk tegen haar en vroeg om contact met hem op te nemen. Aan de telefoon met de voorzitter horen we het volgende:

VOORZITTER: "Ken jij Yasmine?!"

Ja, ik ken Yasmine.

VOORZITTER: Ja maar, ken jij Yasmine wel?!"

Ja, ik ken Yasmine.

VOORZITTER: Dan begrijp je toch dat Yasmine bij ons niks kan komen doen? Dat begrijp je toch?! Je kent Yasmine zeg je, dan begrijp je toch dat Yasmine bij ons helemaal niks kan doen? Ik ken Yasmine, wat moet Yasmine beslissingen nemen enzo, dat kan Yasmine niet! Yasmine kan bij ons niks doen. Dat is boven haar niveau.

Kunnen we de mogelijkheden eens samen bekijken? Yasmine heeft veel interesse in sport en wil helpen.

VOORZITTER: Denk jij dat? Dan begrijp je het niet. Ik ken Yasmine en ik ben nog directeur geweest van zo'n gasten. Dat gaat toch niet?!"

Waarom niet?

VOORZITTER: Wat kan Yasmine bij ons doen? Je bent zeker dat je Yasmine kent? Dan weet je toch dat onze raad boven Yasmines niveau is? Wat gaat Yasmine bij ons zitten doen?

Zij kan toch wel iets doen bij jullie? Yasmine zal toch wel ergens bij kunnen helpen?

VOORZITTER: Helpen? Wij nemen alleen beslissingen. Je begrijpt het niet, je moet toch inzien dat Yasmine niks bij ons kan komen doen. Yasmine gaat daar niks aan hebben.

Dus Yasmine is bij jullie niet welkom?

VOORZITTER: Zo moet je het niet stellen, Yasmine is overal welkom."

Er wordt verwacht van personen met een verstandelijke beperking dat ze zichzelf en hun meerwaarde eerst bewijzen voor hun aanvraag overwogen wordt. Er zijn bepaalde veronderstellingen, vooroordelen,... die vasthangen aan 'verstandelijke beperking'. We ervaren dat veel drempels in de samenleving en het beleid aanwezig

zijn door een gebrek aan goede beeldvorming rond personen met een beperking. Mensen hebben vaak weinig ervaring of contact met mensen met een verstandelijke beperking. Er leven veel vragen en vooroordelen. "Je moet realistisch blijven" is een vaak gehoorde uitspraak:

"Je moet daar toch mee oppassen. Mensen met een verstandelijke beperking die deelnemen aan het beleid, dat is toch gevaarlijk... Als zij beslissingen gaan nemen. Dat kunnen zij niet."

(GEMEENTELIJK AMBTENAAR)

Nog voordat men iemand heeft leren kennen zijn de conclusies al getrokken en wordt er gevraagd jezelf te bewijzen. Men stelt liever de persoon met een verstandelijk beperking in vraag dan de bestaande structuren. Zo krijgt men steeds te maken met onderschatting van mensen en een focus op gebreken. Men kijkt niet voldoende naar de mogelijkheden.

Ondersteuning van de directe omgeving kan ontbreken

Toegangsbewakers vind je zowel op het beleidsniveau als in de directe omgeving van wie wil deelnemen.

Steven zoekt buiten zijn voorziening hulp om informatie over het beleid te krijgen. Hij beslist dat hij wil deelnemen aan de sportraad. Hier staan ze erg open voor zijn vraag en hij mag zich kandidaat stellen. Op het volgende teamoverleg van de leefgroep zijn Steven en mensen van het project beleidsparticipatie aanwezig. Daar krijgen ze van de begeleiding een reeks argumenten waarom Steven niet zou kunnen deelnemen: "Je moet verkozen worden voor zo'n raad", "Niet om het even wie is daar welkom", "Dat is wel boven je petje"... Steven vraagt meer uitleg aan de begeleiders. Al snel blijkt dat er eigenlijk niemand

in het team juist weet hoe je in zo'n raad komt, wat daar juist besproken wordt en hoe het er daar aan toe gaat. "Wij weten eigenlijk ook niet wat er in een sportraad besproken wordt, weten jullie dat?" Uiteindelijk besloten zijn begeleiders dat het 'nu niet de moment' is.

Yasmine heeft dan weer te maken met de omgekeerde situatie. Vanuit haar voorziening wordt ze al twee jaar aangemoedigd en gemotiveerd om te blijven proberen. Nadat ze bij de sportraad bot ving, zocht ze openingen in de toerismeraad.

Kandidaten worden systematisch geweigerd of reacties op mails en telefoons blijven uit. Soms wordt een verkenner heel expliciet geweigerd, nog vaker gebeurt dit tussen de regels door. Er is vaak erg veel onduidelijkheid waarom iemand geweigerd wordt. Dit heeft een enorme weerslag op het zelfvertrouwen van de mensen. Men gaat twijfelen aan zichzelf, en men heeft geen houvast. Men weet niet waarom men geen contact krijgt of geweigerd wordt. Men ziet geen mogelijkheden om te groeien of kansen om toch te kunnen deelnemen.

Cathy diende haar motivatie in begin november 2011. Snel kreeg ze bericht van de voorzitter dat ze haar motivatie goed ontvangen hadden. Ze zou uitgenodigd worden op de volgende adviesraad. Maanden gingen voorbij zonder dat er een uitnodiging kwam, bij navraag kregen we steeds hetzelfde

antwoord: "We zijn je niet vergeten, de adviesraad is al geruime tijd niet meer samengekomen, maar je krijgt een uitnodiging voor de eerstvolgende keer." Twee jaar na het eerste contact kon Cathy een eerste keer deelnemen.

Er is niet altijd sprake van slechte wil of van moeizame communicatie. Soms is de lange wachttijd gewoon eigen aan de werking van een adviesraad.

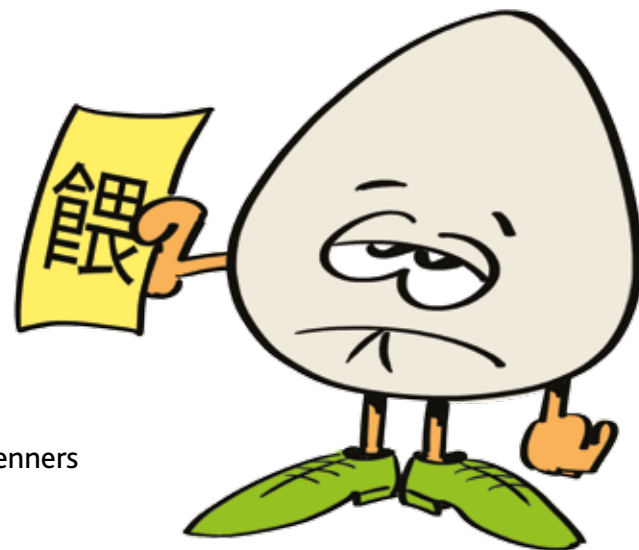
De moed zinkt in de schoenen

Mensen blijven vechten voor een plaats en een stem binnen het lokale beleid. Veel mensen denken: "Mensen met een beperking kunnen niets".

"Ge kunt lang wachten. De aanhouder wint. Je moet uit je kot blijven komen, blijven herhalen tot 'ze' het beu zijn, je moet op dezelfde nagel blijven slaan. Je moet wakker blijven als persoon met een beperking en je stem laten horen. Dan pas zullen de mensen in de raad beseffen dat ze met ons rekening moeten houden. Het is niet omdat iemand een beperking heeft, dat men minder is dan iemand anders."

(STAN, VERKENNER)

Het is nodig om de moed niet te verliezen. Soms haken mensen af. Het gebrek aan een open houding en gastvrijheid zorgt er voor dat verkenner stoppen.

Carmen wil deelnemen aan de Werkgroep Toegankelijkheid van haar dorp. Zij stuurt een mailtje naar de voorzitter om te informeren en vraagt of zij een vergadering kan bijwonen. Carmen krijgt telefoon van de voorzitter. Zij krijgt de boodschap dat als ze eens wil langskomen zij eerst haar kandidatuur moet stellen. Carmen moet vertellen welke meerwaarde zij kan hebben. De voorzitter waarschuwt Carmen dat het waarschijnlijk niets voor haar is, want het vraagt een groot engagement. Haar coach neemt contact op met deze voorzitter. Dit blijkt echter niet zo eenvoudig. Op internet zijn geen contactgegevens te vinden. Via via wordt het telefoonnummer doorgegeven. Dit vraagt veel zoekwerk

De coach belt de voorzitter en legt uit dat Carmen zeer geëngageerd is. Carmen zou elke keer verlof moeten nemen. Er is steeds een gemeentelijke ambtenaar aanwezig is, die enkel werkt van 9 tot 5u. Ter afsluiting voegt de voorzitter hieraan toe: "De werking van de Werkgroep Toegankelijkheid mag natuurlijk ook niet verzwakken naar mensen met een mentale handicap. De verslagen bijvoorbeeld zijn nu op een redelijk niveau, we moeten die naar de overheid terugkoppelen.". Als toegift kan Carmen een kijkje komen nemen in mei. Haar deelname wordt eerst nog wel besproken in april. De coach belt naar Carmen met dit nieuws. Carmen begrijpt dit niet. Carmen twijfelt: "Ik ga niet naar die vergadering gaan. Waarom zou ik gaan als ik toch niet welkom ben? Ze willen mij toch niet."

Oplaadpunten

Yasmine haalt energie uit haar ontmoeting met Steven. Zij wordt gesteund door haar voorziening, maar botst op drempels bij de adviesraden. Steven loopt vast op zijn begeleiding en dit terwijl de sportraad hem met open armen wil ontvangen. Zij vinden steun bij elkaar. Het maakt dat Steven en Yasmine zich minder alleen voelen. Ze geven elkaar tips en laten de moed niet zakken

Er zijn andere mensen met een verstandelijke beperking die kunnen deelnemen. Het kan dus ook voor mij?!

Sam vertelt samen met zijn coach zijn verhaal uit de milieuraad. Dit biedt inspiratie voor anderen. Door deze uitwisseling wordt duidelijk dat deelnemen niet onmogelijk is. Sam antwoordt op alle vragen van de verkenner. Hij heeft zelf ook vragen: "Wat doen jullie als jullie niet kunnen volgen? Hoe bereiden jullie je voor? Hoe lezen jullie alle bijlagen?" Dit helpt andere verkenner in hun zoektocht naar beleid. Door elkaar bij te staan met ervaringen en tips staan verkenner stevig in hun schoenen.

De coach is niet alleen voor de vergadering beschikbaar

Coaching is meer dan enkel meegaan en notities nemen tijdens de vergadering. Yasmine heeft een zeer moeizaam traject afgelegd met veel drempels. Zij vertelt hoe haar coach een steun voor haar is. In de aanloop naar haar deelname moet de coach vaak morele ondersteuning bieden zodat Yasmine haar motivatie niet zou verliezen. Yasmine weet dit erg te waarderen. "Voor de vergadering zei ze: 'Komaan meisje, kop omhoog, en weer doorgaan!'. Dat vond ik superlief van haar."

De eerste keer naar een vergadering gaan is heel belangrijk

Je stem laten horen in het beleid... Voor de ene is dit een proces van lange adem, dat gaat met vallen en opstaan. Voor de andere gaat het erg vlot om een plaats te vinden binnen het beleidsorgaan. Iedereen moet zoeken, zowel de persoon met een verstandelijke beperking, de coach als de mensen van de raad. Alle begin is moeilijk, maar de eerste vergadering zet de toon.

12 juni is de eerste vergadering. Ik weet niet goed wat ik moet verwachten of wat ze naar mij toe verwachten. Mijn coach en ik vertrekken naar de vergadering. We komen toe op de vergadering en iedereen verwelkomt me met open armen. Er is geen enkel bezwaar. Alle lichten staan op groen. Toen ik 's avonds thuiskwam na de eerste vergadering heb ik echt de keuze gemaakt om verder deel te nemen aan de milieuraad. Vanaf de eerste keer had ik het gevoel; "Waw, de mensen hier zijn heel vriendelijk!"

(SAM, VERKENNER)

Ik ga naar de eerste vergadering. Iemand van de begeleiding uit mijn voorziening wil meegaan als coach. We worden verwelkomd door een medewerker van de vereniging. Zij zijn erg vriendelijk. We wachten op de rest, maar er komt niemand. Wanneer we vragen waar de rest van het team is, blijft het stil. Ik voel me hier erg ongemakkelijk bij. De agenda die we krijgen staat vol moeilijke woorden. Er zijn maar twee mensen aanwezig. Ik heb niet echt het gevoel dat ze geïnteresseerd zijn in wat ik denk. Ik ben dankbaar omdat ze moeite doen om mij uit te nodigen.

(YASMINE, VERKENNER)

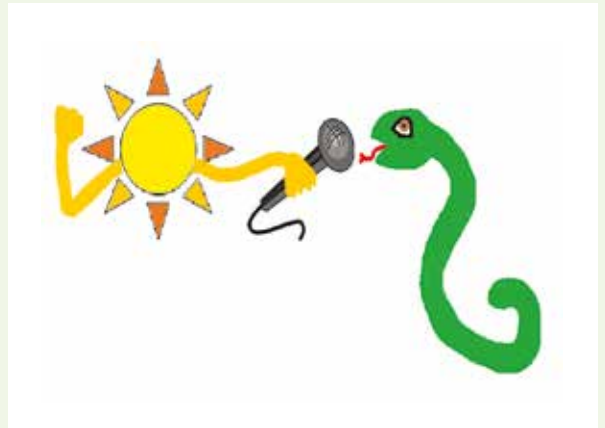
De eerste keer had ik het gevoel: "Wow, wat gebeurt er hier allemaal?" Het gaat vlot ondertussen. Hoe meer je gaat, hoe sneller je mee bent. We zijn eigenlijk wat ingevallen. Het is niet evident om als nieuwkomer de draad op te nemen. We zijn niet op de hoogte wat er al allemaal gedaan is. Ik ga het zeker blijven doen. Al het begin is moeilijk. Het is ook belangrijk dat er een coach aanwezig is. Het is niet altijd gemakkelijk om te weten en mee te denken over de verschillende thema's die aan bod komen. We gaan ons stap per stap inwerken. Zo kan ik mijn eigen mening formuleren. Op mijn eigen manier."

(HENK, VERKENNER)

Het verhaal van de Slang ...

GESCHREVEN DOOR FONS

In het begin, de eerste keer dat ik naar een vergadering ging, was het alleen over het witboek* ... Hup! Knal! Erop! Ik heb twee nachten niet meer kunnen slapen van dat witboek. Ik begreep het gewoon niet. Het was voor mij echt moeilijk. Wat is dat? Wat zit ik hier te doen? Hoe moet ik mijn stem laten horen? Echt een kiekenskot!

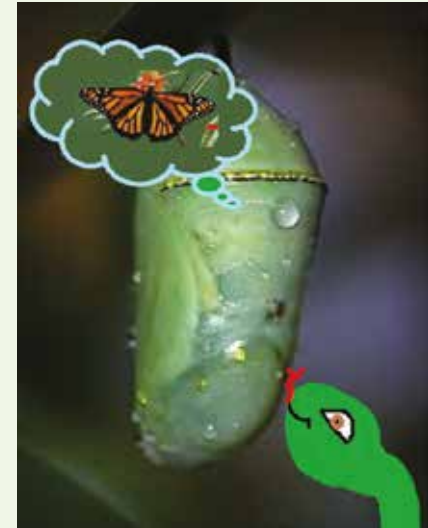
* Het witboek is een document van Jo Van Deurzen, minister van welzijn, dat beschrijft hoe de overheid een probleem gaat aanpakken. Het witboek geeft informatie die gebruikt wordt bij het nemen van beslissingen. In het witboek staat een concreet stappenplan met de acties die men zal ondernemen.

Ik vind het belangrijk als persoon om je stem te laten horen. Het is belangrijk dat er iets gebeurt voor mensen zelf. Dat is een beetje mijn beroep. Niet alleen vanuit mijn persoon, maar ook vanuit Onze Nieuwe Toekomst. Je wil kijken wat er voor andere personen met een beperking van belang is. Het gaat over zorg voor ons. Wij moeten leven. Wij moeten weten wat er gebeurt met ons geld.

Er moet geen ruzie zijn. Mensen moeten goed samenwerken. Ik ga niet mee roepen en tieren op vergaderingen. Ik ga dan gewoon eens naar het toilet. Spanning in de groep is niet geestig. Ik probeer daar van tussen te blijven.

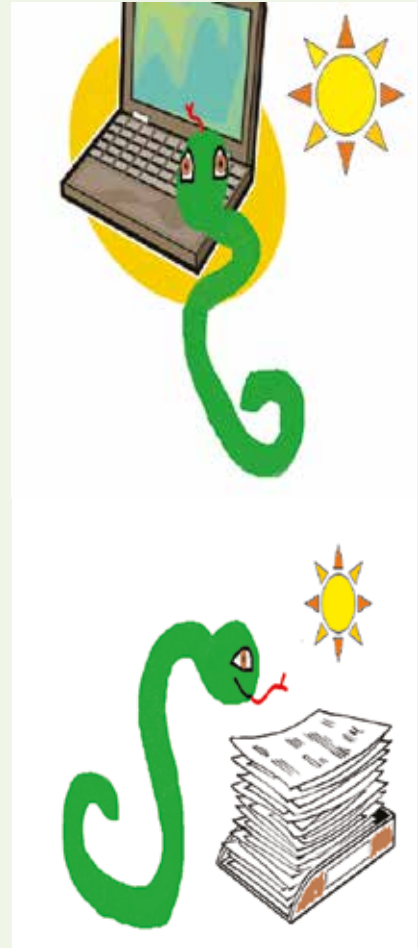
Je moet in de vergadering uw plaats zoeken. Ik wil vanuit de persoon vertrekken en niet vanuit de wet. We moeten ons eigen standpunt verdedigen. We vertrekken vanuit ons verhaal. Dat is iets anders dan andere verenigingen. Toch kunnen we samenwerken omdat er dingen zijn die ons allebei aanbelangen.

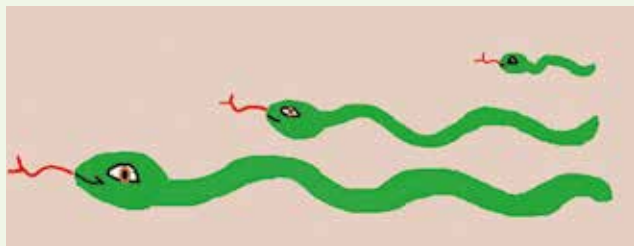
Nu heb ik gevoel dat ik ook een stem heb, net als de anderen. In het begin moest iedereen mij nog leren kennen. Ge moet uw stem laten horen in een eigen stijl. Dan denk ik: "Ik ben een paar keer goed tussengekomen. Ik heb ook gesproken. Vandaag was mijn dag." In je eigen idee blijven, dat is eigenlijk belangrijk.

Ik luister in vergaderingen veel naar andere mensen, maar soms denk ik 'Hoe zou ik het beter kunnen doen?' Soms zijn het altijd dezelfde mensen die praten, ik vind dat je dan een beetje uitgesloten wordt. Ik steek altijd mijn vinger op om iets te zeggen. Het is niet simpel om een vergadering te volgen als iedereen door elkaar praat. Dan weet ik niet meer waarover het gaat en is het heel moeilijk om mijn stem te laten horen. Mensen luisteren dan niet meer naar elkaar en dat is frustrerend. Ik ga verliezen. Ik ga mijn strijd verliezen door mijn beperking en dat vind ik jammer.

Om deel te nemen heb ik nood aan structuur. Wat zijn de inhoudelijke punten voor mij? Het is niet gemakkelijk om die te vinden in al die paperassen. Als ik alle punten moet volgen, krijg ik een punthoofd. Samen met mijn coach voorbereiden en tijdens de vergadering communiceren aan de hand van schema's werkt goed. Ik kan dan beter volgen en inspelen op wat gezegd wordt. We bereiden de agenda voor en wanneer we gedaan hebben begint de vergadering. Dan zit het nog vers in mijn geheugen.

Je moet groeien in de vergaderingen en in de thema's die aan bod komen. Het is niet gemakkelijk om mensen met een verstandelijke beperking een eerste keer in zo'n vergadering te smijten. Maar na een tijdje

ben je dat gewoon. Ik ben veel sterker geworden. Nu ben ik Fons, die opkomt voor de rechten van personen met een beperking. Ik voel dat ik respect krijg.

Ik wacht af. Soms verdedig ik mijn standpunt. Het is voor mij belangrijk dat andere mensen naar mij luisteren. Het is belangrijk dat ik iets ingebracht heb. Wij weten hoe het is om te leven met een beperking. Over toegankelijkheid, over toegankelijke communicatie, over woordgebruik. Daar zijn we de leiders van de vergadering.

We hebben sterke gezichten en sterke verhalen nodig. Onze stem heeft nog niet veel effect. We zitten daar met te weinig mensen van ons kaliber. Ge kunt niet direct van in het begin mee spelen.

Hoe neem ik deel aan een vergadering?

Tips!

Karel nam de afgelopen twee jaar deel aan het beleid in zijn stad en op Vlaams niveau: "Het is een proces waar je kan in groeien. Mijn eerste vergadering was een ramp. Ik snapte er niets van... Ik ben naar huis gegaan met hoofdpijn en de vraag van. De eerste vergadering was voor mij vooral een eerste kennismaking. Je leert de onderwerpen kennen, je leert de mensen en hun achtergrond kennen, hoe ze vergaderen, ... Dan gaat dat de tweede keer al veel beter. Je mag ons niet onderschatten, wij kunnen dat leren."

We hebben veel geleerd uit de obstakels en vooroordelen die mensen met een verstandelijke beperking tegenkomen aan het begin van hun pad naar beleidsparticipatie.

“Drempels zijn belangrijk. Die kunnen we gebruiken. We kunnen die gebruiken op de weg naar participatie voor anderen. Door drempels te onderzoeken kunnen we eruit leren. Met wat we geleerd hebben kunnen we mensen stimuleren om mee te doen. Ze moeten het wel willen doen natuurlijk. Het is voor iedereen een beetje zoeken. Zoeken naar een goede weg.”

(KAREL, VERKENNER)

Een goede voorbereiding = een goed begin

Een vergadering vraagt vooraf voorbereiding. Wie de vergadering organiseert kan vooraf al een agenda en inhoud doorsturen. Men houdt rekening door voldoende tijd te voorzien. Men staat stil bij wat mensen vooraf kunnen doen. Men laat mensen met een verstandelijke beperking prioriteiten bepalen.

“Voorbereiden is belangrijk om goed mee te kunnen volgen. Tijdens de voorbereiding bespreek ik de agendapunten samen met mijn coach. Op de dag van de vergadering herhalen we de voorbereiding nog eens. Daarom vragen we aan de voorzitter of het kan om alleen onze punten mee te doen. Dan komen die eerst op de agenda en dan kunnen we daarna naar huis. Zo wordt het niet te laat en kan ik toch tonen dat ik actief kan deelnemen op de vergaderingen.”

(SAM, VERKENNER)

Met behulp van het schema dat ze samen maakten ter voorbereiding, nam hij het woord. De coach hielp hem de verschillende gedachten te verbinden tot een geheel, door verduidelijkingsvragen te stellen en de kernboodschap te herhalen voor de andere leden van de vergadering. Dit zorgde voor een inhoudelijk interessante discussie. De belangrijkste beslissingen werden door de verkenner op de volgende kernvergadering weer teruggekoppeld naar de leden van Onze Nieuwe Toekomst.

“We vragen steeds om ons op voorhand al een aantal documenten door te sturen of toch bepaalde puntjes. Mijn coach ondersteunt me dan wel bij de voorbereiding. Op den duur is die anders ook niet meer mee. Voor de vergadering krijg ik een hoop mails. Dat begint dan een paar dagen voor de vergadering, of vaak de dag zelf nog. Ik zou graag hebben dat het in klare taal geschreven wordt. En dat ze op tijd doorgestuurd worden. Mijn droom is dat ik 14 dagen heb om het verslag te lezen, en 14 dagen om me voor te bereiden als het één keer in de maand vergadering is, maar ja... Als de vergadering op dinsdag is, krijg je ze nu soms op maandag... Wanneer moet ik mezelf voorbereiden? Samen met mijn coach? Die doet dat ook vrijwillig he.”

(KAREL, VERKENNER)

Mensen met een verstandelijke beperking willen zelf thema's voorstellen. Vaak ligt de agenda van een vergadering al vast en is het onduidelijk of men zaken op de agenda kan zetten. Een van de verkenner geeft aan dat ze geen idee heeft wie de agenda opstelt of hoe ze hier zaken aan kan toevoegen.

“Ik bepaal nooit de vergadering. Ik kan niet zelf thema's voorstellen. Ik kan niet gewoon vertellen over waar wij mee bezig zijn, zoals mensenrechten. De puntjes zijn op voorhand al bepaald.”

(LAURA, VERKENNER)

Het is een sterk punt als de verkenner punten mag aan brengen. Mensen met een verstandelijke beperking kunnen dan thema's aangeven die hen nauw aan het hart liggen. Je kan vertrekken vanuit je eigen levenservaring:

“Iedereen mag de agenda meebepalen. Dat vind ik goed omdat het over ons gaat. Zo heb je meer inspraak. Wij zijn er niet enkel om te luisteren. Wij kunnen ook spreken.”

(FEMKE, VERKENNER)

De voorzitter speelt een belangrijke rol. Hij of zij zorgt dat mensen aan bod komen. Alle verkenners verwachten van een voorzitter dat hij of zij de vergadering leidt, zonder de eigen agenda op te dringen. Hij/zij dient ervoor te zorgen dat iedereen de kans krijgt aan het woord te komen en een inbreng kan doen. Een van de voorzitters verwoordt het zelf als volgt:

"Ik ben geen voorzitter. Ik ben een procesbegeleider. Jullie geven vorm aan de vergadering. Het is jullie agenda, het zijn jullie topics."

(VOORZITTER, ADVIESRAAD)

"Wat ik altijd doe, is me dichtbij bij diegene die de vergadering leidt zetten. Anders zit je aan de rand van de tafel en ze zitten dan volledig voor u. Als die mensen voor u zitten en ge steekt uw hand op, dat haalt niets uit, want ze zien u niet zitten."

(STAN, VERKENNER)

Mee kunnen bepalen van de agenda is voor vele verkenners een teken van erkenning en waardering. Dit maakt duidelijk dat hun deelname serieus wordt genomen. Verkenners vinden het belangrijk dat hun thema aan bod komt. Kan ik iets veranderen? Wordt er naar mijn ervaring geluisterd?

"Ik heb één thema dat belangrijk is voor mij. Daar heb ik het gevoel dat ik al echt iets bereikt heb. Dat is het kerkhof. Ik heb daar jaren gewerkt. Ik wil daar iets veranderen. Ik heb een agendapunt op de vergadering gezet. Zonder dat mijn coach het wist, had ik een mail gestuurd naar de secretaris met aandachtspunten. Die zijn dan opgenomen in de vergaderagenda. Ik wil het kerkhof toegankelijk maken voor rolwagens. Ik heb zelf gezien, toen ik op het kerkhof werkte, dat personen met een rolwagen door de grind reden en vast kwamen te zitten. Je moet oppassen dat de rolwagen niet kantelt."

(SAM, VERKENNER)

Rond de tafel

De begroeting en het onthaal zeggen heel veel. Een ontspannen sfeer is belangrijk voor een goed overleg. Persoonlijk contact is belangrijk. Mensen kunnen zich dan snel op hun gemak voelen. Ze zijn welkom.

Een verkenner komt toe op de vergadering, het is vijf voor 11. De vergadering begint om 11 uur. Aarzelend klopt hij op de deur. Daar zit iedereen rond de tafel. "Hallo", zegt hij. Er komt geen reactie. De verkenner ervaart vijf ongemakkelijke minuten voordat de voorzitter de vergadering opent. Plots wordt er op de deur geklopt. "Sorry dat ik te laat ben", zegt de nieuwkomer. "Geen probleem!", klinkt het, "Zet u. Koffie? Water?"

(CATHY, VERKENNER)

Een **respectvolle introductie** is cruciaal. Het duurt even om elkaar te leren kennen. Een verstandelijke beperking betekent niet dat je dom bent. Er zijn veel verkeerde verwachtingen in wat mensen kunnen. Men vertrekt vaak vanuit het niet kunnen. Mensen met een verstandelijke beperking kunnen niet goed praten. Ze begrijpen niet wat er gezegd wordt. Kunnen ze lezen? Kunnen ze schrijven? Het neemt tijd om te zien wat mensen in hun mars hebben.

"De anderen in de adviesraad moeten je waarderen. Dat voel ik wel in de milieuraad. Als ik mensen goed ken, dan probeer ik me in hun omgeving te zetten."

(SAM, VERKENNER)

Wie zit er rond de tafel? Waar komen de andere leden vandaan? Spreken ze voor zichzelf of voor een vereniging? Als je vragen hebt, is het goed te weten bij wie je terecht kan. Naamkaartjes kunnen een eerste stap zijn.

“De eerste keren dat je deelneemt aan een vergadering probeer je vooral te luisteren. Wie zit er? Welke stem vertegenwoordigt hij of zij? Ik kijk dan waar er informatie zit. Ik ga polsen naar wat andere mensen in de vergadering denken.”

(FRANS, VERKENNER)

Veel adviesraden hebben als voorwaarde dat deelnemers niet als onafhankelijke persoon of als ervaringsdeskundige komen, maar als lid en vertegenwoordiger van een vereniging. Het is niet makkelijk om niet vanuit je eigen leven te vertrekken. Deelnemen vanuit de positie van vertegenwoordiger vraagt tijd en wordt zeer ernstig genomen door de verkenner. Zij leren om wat zij belangrijk vinden af te toetsen bij andere mensen. Zij leren om hun standpunt te verwoorden als een gemeenschappelijk punt. Het blijft belangrijk dat de andere leden van de vergadering open staan voor hun ervaringsdeskundigheid. Dit kan een bijdrage zijn die een ander inzicht geeft.

“Ik spreek voor mensen met een verstandelijke beperking. Je zit daar niet enkel als jezelf. Ik probeer voor een groep mensen te spreken, maar dat is niet altijd gemakkelijk. Als er geen terugkoppeling is, kan ik niet voor een groep spreken. In het begin was dit moeilijk. Het is belangrijk dat je weet wat er leeft bij de mensen. Dan kan je opkomen voor de rechten van personen met een beperking. Ik koppel terug naar de vergadering van Onze Nieuwe Toekomst. Dat is verantwoordelijkheid dragen voor de vereniging.”

(FEMKE, VERKENNER)

Rond de vergadertafel lijkt het vaak alsof slechts enkele mensen aan het woord zijn. De anderen komen minder aan bod. Verkenner voelen zich nog te vaak **kleine goudvissen tegenover grote walvissen**. Gewoon aanwezig zijn is niet genoeg om te kunnen meedoen. Vaak lijkt het alsof er op een vergadering een of twee mensen aan het woord zijn en de rest niet aan bod komt. Er komt veel 'eenrichtingsverkeer' voor.

"Soms zijn het altijd dezelfde mensen die praten, ik vind dat je dan een beetje uitgesloten wordt. Ik steek altijd mijn vinger op om iets te zeggen ... maar soms... Het is niet simpel om een vergadering te volgen als iedereen door elkaar praat. Dan weet ik niet meer waarover het gaat en is het heel moeilijk om mijn stem te laten horen. Mensen luisteren dan niet meer naar elkaar en dat is frustrerend."

(FONS, VERKENNER)

Wat helpt tijdens het vergaderen?

Er is een duidelijk plan en een goede opbouw van de vergadering nodig. Werkvormen kunnen een vergadering meer toegankelijk maken. De manier van werken zorgt voor duidelijke verwachtingen. Een agenda is daarbij handig om te kunnen volgen.

"Gisteren hebben we ons goed voorbereid. Vandaag krijgen mijn coach en ik andere dingen op ons bord. Ze hadden een andere agenda gemaakt voor de vergadering. Die leek wel duidelijker, maar het was niet toegankelijk omdat we die niet van tevoren hadden. We hadden gisteren de belangrijke punten voorbereid, maar met de nieuwe structuur was totaal niet duidelijk wanneer en of ze nog aan bod zouden komen."

(STEVEN, VERKENNER)

Structuur is erg belangrijk om de vergadering te kunnen volgen. Wat komt er aan bod? Wanneer komt iets aan bod? Wordt het punt even uitgelegd zodat iedereen weet waar het over gaat? Veel herhaling en structuur zorgt ervoor dat mensen beter mee zijn.

“Als het gaat over zaken waarover je niet genoeg geïnformeerd bent, is dat heel moeilijk om daarover mee te praten. Dan zou het wel goed zijn een intro te krijgen van de voorzitter of diegene die de vergadering leidt. Ik raakte steeds weer de draad kwijt, doordat heel onze voorbereiding in het water gevallen was. De punten die ik belangrijk vond, kwamen nu aan het einde en mijn pomp was af...”

(STEVEN, VERKENNER)

Tempo en duur van de vergadering spelen mee voor veel verkenneren. Veel herhaling in de structuur zorgt ervoor dat de mensen beter mee zijn. Dit heeft een groot effect op hun betrokkenheid, maar ook die van andere deelnemers. Stefan vertelt dat de timing van de vergadering vaak slecht zit. Er zijn discussies naast of rond de kwestie, agenda's die slecht gestructureerd zijn of te vol zitten. Iedereen wil vooral zichzelf horen. Luisteren naar de anderen en samen beslissingen nemen zit er nauwelijks in.

“De agenda staat overvol, waardoor vergaderingen lang duren en pauzes ingekort of geschrapt worden. Als ik iets moeilijk vind, kan ik uitleg vragen aan de coach. Daar moet toch ook tijd en ruimte voor zijn? Daarom is het goed als er regelmatig een pauze is. Niet alleen voor mezelf maar ook voor tolken of coachen. Het is goed om eens uit te kunnen blazen.”

(STEFAN, VERKENNER)

Het gebrek aan **pauze** wordt door veel deelnemers als een groot struikelblok gezien. Vergaderingen van twee à drie uur zijn slopend voor de concentratie. Een pauzemoment biedt een rustpunt en een mogelijkheid om het hoofd even leeg te maken. Dit is voor de persoon met een verstandelijke beperking, maar ook voor de coach en de andere deelnemers:

“De vergaderingen duren lang, en er is vaak weinig pauze. Zo ben ik op de duur niet meer mee met wat gezegd wordt. En ik wil mee zijn met wat gezegd wordt. Voor mij zou meer pauze daarom helpen, om nog meer mijn stem naar boven te kunnen laten komen.”

(SIEL, VERKENNER)

In het beleid wordt vaak veel **moeilijke taal** gebruikt. Woorden die mensen met een verstandelijke beperking en hun coachen niet begrijpen. Binnen het beleid vindt men deze termen vanzelfsprekend. Ze worden zelden uitgelegd. Het is dagelijks taalgebruik. Goed begrijpen waarover het gaat en geïnformeerd worden is een recht. Toegankelijkheid in het spreken en het verslag vormt voor veel verkenners een belangrijk punt. Ze blijven hierover vragen stellen en blijven op dezelve nagel slaan.

“Als iets niet duidelijk is in de adviesraad, mag je altijd vragen stellen. Dan krijg je uitleg. Ik kan aangeven als ik echt niet mee ben. Dan gaan ze het nog eens herhalen. Ze leggen nog eens uit wat ze bedoelen.”

(SAM, VERKENNER)

Klare taal is echter meer dan gewoon andere woorden kiezen. Het is niet omdat je elk woord in een zin kent dat de inhoud duidelijk is. Regelmatige vragen op het duidelijk is, helpt. Komt de boodschap toe bij de mensen die je wil bereiken? Wat hebben zij begrepen?

Visueel ondersteunen is een grote hulp. Pictogrammen of schema's zijn vaak makkelijker om te begrijpen dan geschreven tekst. De coach kan door het maken van een schema of mindmap de persoon helpen om bij te blijven.

En dan nog even dit:

"Pictogrammen vind ik ook heel belangrijk. Pictogrammen zijn duidelijk voor mensen die niet kunnen lezen en schrijven. Ondersteunen met beelden of geluid helpt echt veel."

(CARMEN, VERKENNER)

Telt mijn stem?

Het gebeurt geregeld dat de inbreng van de verkenner genegeerd of niet serieus wordt genomen. Hun ideeën worden op een subtiële manier van tafel geveegd, 'vergeten' in het verslag, of ze worden niet op de 'juiste' manier aangebracht.

"Soms heb ik het gevoel dat ik mijn mening enkel mag laten horen als het in het plaatje past. Ze zeggen wel dat het belangrijk is van iedereen te horen, maar enkel wie de juiste taal spreekt, wordt gehoord."

(CATHY, VERKENNER)

Mensen kunnen genegeerd worden in de vergadering. Hun coach wordt aangesproken. Er wordt over het hoofd van de mensen gesproken.

"Ik vind het heel belangrijk men mij aanspreekt in plaats van mijn coach. Ik ben een volwaardig persoon. Ik ben een persoon zoals iedereen. Het wil niet zeggen omdat ik een beperking heb, dat ik niet kan meepraten over serieuze zaken (die vaak over onszelf gaan). Integendeel, men kan veel van ons leren."

(KARIN, VERKENNER)

We merken bij meerdere beleidsorganen dat de inhoud pas van tel is, wanneer deze in de juiste vorm gebracht wordt. Mensen met een beperking moeten vaak eerst de taal van het beleid beheersen voor ze een stem krijgen. Ze krijgen nauwelijks ruimte om te oefenen.

Carmen heeft moeite met schrijven. Toch wil ze een signaal geven naar het beleid over de (on-)toegankelijkheid van haar stad. Daarom trekt ze er, gewapend met een digitale fotocamera, op uit doorheen de straten van haar stad om alle drempels te fotograferen. Met de hulp van haar coach voorziet ze de foto's van datum en plaats en bezorgt deze aan de verantwoordelijke ambtenaar. Deze laat haar echter weten dat ze niets met deze foto's kunnen doen. Zo krijgen ze er al genoeg. De stad is op zoek naar algemene tips rond toegankelijkheid en als ze dan nog een signaal wil geven moet ze een brief schrijven of samen met haar coach oefenen hoe ze dit kan brengen aan de adviesraad.

Mensen met een verstandelijke beperking leren door te doen. Ze verleggen hun eigen grenzen en bepalen zelf hun accenten. Een open houding vanuit de vergadering kan dit bevorderen.

"Het is voor mij allemaal erg snel kunnen gaan. Ik ben terechtgekomen in een goede voedingsbodem. Ik voel me echt goed en welkom in de milieuraad. Ik word daar echt gewaardeerd. Ze hebben mij daar hartelijk ontvangen. We beslissen echt in groep over de verschillende thema's. Dat geeft een goed gevoel. Ik wil nog groeien in bepaalde thema's. Bijvoorbeeld zaken over kostprijzen en het milieueffectenrapport daar heb ik het nu nog moeilijk mee. In de toekomst wil ik echt kunnen meepraten over alle thema's en zelf ook meer punten aanbrengen die ik belangrijk vind."

(SAM, VERKENNER)

Het verslag volgt na de vergadering.

Na de vergadering volgt het verslag. Hoe willen de deelnemers dit ontvangen? Het verslag kan via mail, maar ook via post verstuurd worden. Sommige mensen hebben geen toegang tot een computer. Bij sommige mensen leest de computer het verslag voor. Dit vragen aan de deelnemers maakt een groot verschil. Hier is structuur en toegankelijkheid van belang.

"Ik krijg elke keer het verslag en de agenda, dat is goed! Maar er zitten daar dan 400 pagina's bijlagen bij. En dat in de milieuraad..."

(SAM, VERKENNER)

"Dat is nu al de tweede keer op rij dat ik zelf contact moet opnemen met de dienst sociale zaken. Ze zijn mijn uitnodiging al twee keer vergeten."

(CATHY, VERKENNER)

Het verslag geeft de inhoud weer van de vergadering. Mensen gaan op zoek naar hun bijdrage. Is deze genoteerd? Hebben zij iets kunnen zeggen? Dit gaat over erkenning.

"Ik lees het verslag direct na, om te kijken of ze wat ik gezegd heb, wel genoteerd hebben."

(CARMEN, VERKENNER)

Rond de tafel... of toch niet?

Deelnemen aan beleid is niet enkel maar vergaderen.

Seppe gaat elke dag wandelen in zijn gemeente. Tijdens zijn wandelingen kijkt hij uit naar verbeterpunten. Straatverlichting, afvalbakken, onduidelijke wegwijzers, maar ook laaghangende takken, losliggende straatstenen, enzovoort. Seppe vindt het zijn taak om zijn bevindingen terug te koppelen naar het beleid. Een adviesraad leek hem niet de plaats. Hij laat zijn stem horen door samen met zijn coach brieven te schrijven naar het college van burgemeester en schepenen.

Voor inwoners van een stad of gemeente is het van het grootste belang dat er duidelijkheid is over de verschillende kanalen om je stem te laten horen. Adviesraden zijn hier één van. Seppe is de enige deelnemer van het project die niet via een adviesraad deelneemt aan beleid.

Coaching bij beleidsparticipatie

Spreken over participatie van mensen met een verstandelijke beperking is spreken over ondersteuning. Het gaat niet enkel over kansen krijgen om te participeren. Er moet nagedacht worden over hoe mensen kunnen ondersteund worden.

Ondersteuning verschilt heel erg van persoon tot persoon, naargelang het eigen groeiproces, de talenten en de persoonlijke agenda. Ondersteuning is en blijft een noodzakelijke voorwaarde om echt te kunnen meedoen als volwaardig lid.

“Voor mij is het belangrijk dat ik nu ondersteuning heb. Zonder een coach deelnemen zou echt moeilijk zijn op dit moment. Het is zonder ondersteuning nog te moeilijk om de vergadering zelf voor te bereiden. Daarvoor heb ik een beetje ondersteuning nodig.”

(STEVEN, VERKENNER)

Wat is ondersteuning?

Wereldwijd wordt de definitie voor 'ondersteuning' van de Amerikaanse Vereniging voor Verstandelijke Beperking en Ontwikkelingsstoornissen (A.A.I.D.D.) gebruikt. Ondersteuning zorgt ervoor dat mensen met een verstandelijke beperking zich kunnen **ontplooiën, bij kunnen leren** en **zich goed voelen**. Het is belangrijk dat ondersteuning zorgt voor het verbeteren van:

- Persoonlijk functioneren: Hoe kan ik mezelf zijn? Hoe kan ik meer doen?
- Zelfbepaling: Ik spreek over wat voor mij van belang is.
- Inclusie in de samenleving: Het gaat over een plaats krijgen en erbij horen. Dit draait niet alleen om mezelf maar over mij EN de andere mensen.
- Persoonlijk welbevinden: Hoe voel ik me op mijn gemak?

Wat is er belangrijk in deze definitie?

1. Ondersteuning gaat niet alleen over de persoon met een verstandelijke beperking. Het gaat over de **wisselwerking tussen de persoon en de omgeving** rond de persoon. Dit kan makkelijker veranderen dan de persoon zelf. Hoe kan je deelnemen in je omgeving? Welke ondersteuning heeft je omgeving nodig? Welke ondersteuning heb jij nodig?
2. Ondersteuning gaat over **emancipatie**. Wie zet de ondersteuning in gang? Wie stuurt de ondersteuning? Het gaat over persoonlijke keuzes. Het gaat over de noden van een persoon. We dienen ons bewust te zijn van het feit dat dé persoon met een verstandelijke beperking niet bestaat en er binnen eenzelfde groep verschillende belangen spelen.

Emancipatie is loskomen, zelf controle over je leven krijgen, en zelf keuzes maken.

“Je eigen vrijheid, dat is heel belangrijk. Zelf je keuzes kunnen maken. Je eigen leven voor een stuk kunnen organiseren. Invullen wat voor jou het belangrijkste is... Daar heb ik een verantwoordelijkheid, om ervoor te zorgen dat Petra hierin kansen krijgt. En dat kan je niet opdringen. Dat gaat met vallen en opstaan.” Lachend voegt hij eraan toe: “Je maakt elkaar hierin ook sterker. Petra ondersteunt mij ook. Zij zorgt ervoor dat ik dingen niet vergeet.”

(CHRIS, COACH)

Coaching binnen beleidsparticipatie

Weinig adviesraden zijn op de hoogte van wat er nodig is voor de deelname van personen met een verstandelijke beperking. Dit maakt hen terughoudend. Het is niet eenvoudig om te weten wat mensen met een verstandelijke beperking nodig hebben. Het ligt niet **kant en klaar** voor de hand. Dit is iets wat enkel duidelijk wordt voor de raad, maar ook vaak voor de persoon zelf, door de mensen te laten deelnemen.

Uit hun ervaringen van de coaches die verkenner ondersteunen hebben we gemerkt dat ondersteuning heel erg verschilt naargelang de verkenner én zijn of haar groeiproces. Ondersteuning dient telkens **herbekeken** te worden. Iedereen heeft recht op de ondersteuning die hij of zij nodig heeft om gelijkwaardig te kunnen deelnemen.

Marie ging al vijf jaar zonder coach naar de adviesraad. Tijdens de vergadering kon ze telkens goed volgen, maar omdat ze moeilijk kon schrijven wist ze op den duur niet meer wat er besproken was. Nu schrijft haar coach het tijdens de vergaderingen voor haar op en kan ze nadien, nog voor het verslag er is, nakijken waarover het ging. Bij de voorbereiding van de volgende bijeenkomst zoeken ze de dingen dan gewoon weer op.

Peter gaat een jaar naar de adviesraad. Hij had moeite om een vaste coach te vinden en dit wisselde regelmatig. Daarbij kwam ook nog dat hij zijn coach ter plaatse ontmoette, maar duidelijk aangaf dat hij ook ondersteuning nodig had bij de verplaatsingen. Nu heeft hij een vaste coach waarmee hij thuis afspreekt om samen de vergadering voor te bereiden en daarna samen naar de adviesraad te gaan.”

De coach dient iemand te zijn die **vertrouwd** is met de persoon met een verstandelijke beperking en het lokale beleid. De coach wordt vaak gevonden in het dichte persoonlijke of professionele netwerk. Dit is belangrijk naar mobiliteit toe, het kennen van de plaatselijke cultuur, kunnen contacten leggen met de sleutelfiguren die toegang verschaffen, de achtergrond van veel inhoudelijke zaken, flexibel aanwezig zijn, ruimte voor voorbereiding of nabespreking...

"De coach van iemand zijn, is een evenwichtsoefening. Het is niet zeggen wat iemand moet doen. Ik moet toegeven, het is zeer moeilijk om je ook af en toe een keer in te houden. Ik heb ook mijn mening en wil ook af en toe eens iets zeggen. Maar ik ben er voor hem."

(FRED, COACH)

De coach en de persoon die hij of zij ondersteunt leren elkaar kennen en maken afspraken. Hoe wil je ondersteund worden? Wat heb je nodig? Hoe gaan we samen werken?

"Ik denk dat de enige regel die goed is, is dat je samen afspraken maakt. Het is belangrijk om een aantal zaken af te spreken van wat heb je graag en wat heb je niet graag. Het kan zijn dat die persoon het verschrikkelijk vindt om in een vergadering te zitten vezelen waardoor dat het duidelijk wordt dat hij dat niet begrijpt he. Wat doe je dan he? En dat wat de persoon wil, is nog altijd het belangrijkste."

(LAURA, COACH)

Deze ervaringen zijn aanleiding om samen na te denken en vorm te geven aan de ondersteuning. Verkenner en coach besloten hier om te structureren tijdens de vergaderingen aan de hand van tekeningen, kernwoorden op papier zetten en schema's maken. Ze spraken een teken af waarmee de verkenners kon aangeven dat hij meer uitleg nodig had.

Coach en verkenners leren elkaar kennen. De samenwerking groeit gaandeweg. Door gewoon te kijken naar de verkenners kan de coach inschatten wanneer de verkenners akkoord is en wanneer niet.

“Zonder dat te vooronderstellen natuurlijk, dat is natuurlijk gevaarlijk. Maar soms zijn er van die momenten waarop ik zeg van: ‘Jij zal daar wel iets over te zeggen hebben ... van weet je dat niet meer de vorige keer in de vergadering, toen heb je toch gezegd dat je dat vond ...’ Het is eerder zo een herinnering dat je geeft. In plaats van te zeggen van ‘jij denkt er zo over’. Ik schud hem dan even wakker.”
(KIM, COACH)

Coaching bij beleidsparticipatie gaat over véle uren samenwerking en zoeken naar afstemming met elkaar. Coaching dient **flexibel en op vraag van de verkenner** te zijn. Daarom dienen we ondersteuning heel persoonlijk in te vullen. De persoon die ondersteund wordt, heeft de leiding. Het is zijn of haar stem die ertoe doet. Voor goede ondersteuning is het belangrijk van goed naar elkaar te kunnen luisteren. Wat zijn de interesses? Wat zijn de belangen? Met welke motivatie en agenda neemt hij of zij deel aan het beleid. Dit helpt je in het geven van ondersteuning.

Het geeft je handvaten om **openingen en ingangen** te zoeken tijdens een vergadering. Dit doe je door informatie toegankelijk te maken, samen oplossingen te zoeken, structuur te bieden, ... Dit kan op verschillende momenten, zowel voor, tijdens als na de vergadering.

Je moet als coach geloven in de **mogelijkheden** van de mensen. Een coach moedigt de mensen aan om nieuwe ervaringen op te doen en risico's te nemen. Een coach ondersteunt de persoon in het leren uit ervaringen.

Kevin neemt aan verschillende vergaderingen deel en heeft al heel wat coachen gehad. Een goede coach omschrijft hij als volgt: "Een goede coach, als die met u aan het praten is, dan is die u al aan het ondersteunen. Hij moet luisteren als je iets aan het uitleggen bent en je geraakt er niet uit. Hij kan dan aanvullen wat jij bedoelt. Wat ik goed vind tijdens de vergadering, is dat de coach er een tekening bij maakt. Het vertelt veel meer dan de uitleg van de moeilijke woorden in te fluisteren."

Notities nemen tijdens de vergaderingen is voor veel coachen een vaste taak. De notities dienen als houvast tijdens de vergadering en nadien. Dit gebeurt op een manier die de verkenner het meest ondersteuning biedt. Kevin wil graag tekeningen en een schema tijdens de vergadering. Yasmine vraagt haar coach alles op te schrijven en leest het dan zelf na. Nadien houden ze een

nabespreking om opmerkingen te verzamelen. Deze worden meegenomen naar de goedkeuring van het verslag in de volgende vergadering.

De coach kan heel veel ondersteuning bieden in het samen voorbereiden. Hoe vlot iemand kan volgen tijdens een vergadering, hangt vaak af van hoe goed men voorbereid is. Een van de verkenner vraagt enkel ondersteuning bij de voorbereiding en het doornemen van de agenda. Het gaat over de interessante onderwerpen uit de agenda lichten en inhoudelijk voorbereiden.

Als de materie al meerdere keren doorgesproken is, dan kan de verkenner hier beter zelf mee aan de slag. Dan kan de coach een stap achteruit zetten.

Stefan legt uit waarom dit belangrijk is "Wij moeten kunnen tonen wat we graag willen in ons leven. Andere mensen mogen hierover niet beslissen. We willen zelf controle hebben over onze toekomst. We willen geen papegaai zijn. Wij willen ook niet dat er achter onze rug of over ons hoofd gepraat wordt. Geef mensen ruimte. We moeten tijd krijgen om na te denken en te herdenken. Wij moeten zelf bepalen wat belangrijk is. We moeten onze eigen weg zoeken."

"Tijdens de voorbereiding maken we een selectie uit de agendapunten. Die punten geeft Jonas aan. Hij zegt welke punten hij interessant vindt. Die gaan we dan in de diepte uitspitten. Er stond eens in het verslag van de milieuraad dat er een dode buizerd was gevonden. We zijn samen gaan uitzoeken hoe die buizerd aan zijn einde is gekomen. Kan dat per ongeluk gebeurd zijn? Zou iemand dit expres gedaan hebben? Wie zou hier belang bij hebben? We hebben dit een beetje in de context geplaatst. Ik heb Jonas erover laten nadenken. We doen dit in kleine stapjes. We komen verschillende keren samen om opnieuw na te denken. Juist voor de vergadering herhalen we nog even. Dit lukt de ene keer beter dan de andere keer."

(JOLIEN, COACH)

Mensen met een beperking staan centraal en hebben zelf de controle binnen hun coaching. Het is belangrijk dat het niet gaat over je eigen perspectief als coach. Het gaat over de **persoon die jij coacht**. Je wil die stem luid laten horen. Als coach kan je hierbij vragen stellen. "Heb je dat gehoord?", "Weet je wat dit betekent?", "Weet je nog vorige keer?", ... De coach mag niet overnemen. Dit is niet altijd gemakkelijk. Zowel de persoon met een verstandelijke beperking als de coach moeten dit bewaken.

Coach en verkenner bouwen een relatie van vertrouwen op. Elk van beide geeft sneller onzekerheden aan. Er is minder angst om fouten te maken. De samenwerking is bespreekbaar. Deze vertrouwensband is iets wat ook tijd vraagt. Vaak hebben mensen met een beperking al heel wat ondersteuners zien passeren met wisselende ervaringen. Vaak zijn coachen bang om echt vragen te stellen. Ze willen de persoon met een verstandelijke beperking niet kwetsen.

De coach kan té gedreven zijn. Vanuit de eigen interesse en engagement wil hij of zij steeds meer zelf punten aanbrengen. Andere mensen uit de vergadering beginnen de coach steeds vaker aan te spreken, in plaats van de verkenner. Dit deed bij de coach de alarmbel rinkelen.

"Als ondersteuner willen ze je ook vaak aanspreken en willen ze de persoon voorbijgaan. Dat moet je ook goed blokken. Als ze mij aanspreken dan zeg ik van: 't zijn die daar dat je moet aanspreken. Je moet in feite weten wanneer dat ge uw mond moet houden, weten wanneer je de opening moet zien te maken opdat mensen het initiatief kunnen nemen, of weten dat je bepaalde vragen kunt stellen om gesprekken of zaken te faciliteren. Dat vind ik erg belangrijk."

(KIM, COACH)

De valkuil van overnemen komt terug bij veel coachen. Iets wat vertrekt vanuit goede bedoelingen en bepaalde veronderstellingen dat je als ondersteuner weet wat het beste is. Je wil mensen beschermen tegen anderen, tegen teleurstellingen,... Je kan zeker je eigen ideeën aanbrenge, zolang dit steeds in een relatie gebeurt met de verkenner. Je legt ze je ideeën niet op. In de ondersteuning kan je zelf geen beslissingen nemen zonder toestemming van de persoon met een beperking. Je stemt als coach af met de persoon en beslissingen worden in dialoog genomen. Je gaat samen op zoek.

Conclusie

Goede ondersteuning steunt op een continu proces van wisselwerking. Het is erg belangrijk om hierover te kunnen praten. Het helpt je stapsgewijs te groeien. Je kan telkens bijsturen waar nodig.

Wij hebben het laatste woord!

*“Het project is belangrijk voor mij om te kunnen mee participeren
in een volwaardige burgermaatschappij.”*

DANNY

*“Ik vind dat mensen met een beperking een stem moeten krijgen. Het project heeft mij
sterker gemaakt. Ik ben een zaadje dat groeit. Ik moedig anderen aan om uit hun kot
te komen en mee te doen! Net zoals de slang zijn weg heeft gevonden. Samenwerken.
Mensen moeten kansen krijgen. Een keuze naar vrijheid ... dat is belangrijk.”*

DIDIER

“Het is belangrijk dat je als persoon met een beperking kan mee beslissen over zaken die invloed hebben op je leven. Dat er niets achter de rug gebeurt. Ook dat je hiervoor de juiste ondersteuning krijgt. Deelname in de toekomst, dat is de gemeenteraad. Zodat ik de rechten van personen met een verstandelijke beperking kan verdedigen.”

DOMINIEK

“Om mensen actief te maken, moet je iets doen met wat ze je vertellen. Onze Nieuwe Toekomst is om te groeien. Om mensen sterker te maken. We kunnen mensen op weg helpen, hen leren ontdekken wat de maatschappij biedt.”

GEERT

“Mensen met een beperking staan zo ook eens in de belangstelling en kunnen ze hun zegje doen. Zo worden we niet langs de kant geschoven. Dat is heel belangrijk. Dat er rekening met ons wordt gehouden. Wij moeten er evengoed bijhoren.”

GUNY

“Ik vind het tof. Ik blijf niet bij de pakken zitten. Ik wil naar boven klimmen. Ik wil stap voor stap een trapje hoger geraken. Mijn droom is dat stad toegankelijk maken voor iedereen.”

LIES

*“Ik vind het project belangrijk in aanloop naar de verkiezingen.
Zo weten mensen, niet alleen in de politiek maar iedereen, dat wij een stem hebben.
Dat wij ook iets te zeggen hebben.”*

LUDO

*“Voor mij is het project een goede samenwerking geweest tussen verkenners en
Onze Nieuwe Toekomst. Ik heb geprobeerd die mensen te helpen.
Door mee na te denken en te praten met mensen over wat er aan de hand is.
Om hen wakker te schudden en te zeggen: gij kunt dat wel!”*

MARC

“Het project is voor mij belangrijk omdat ik andere sterke vrouwen heb ontmoet.”

MARIJKE

*“Het project dat is voor mij positief samenwerken. De burgers moeten echt betrokken
worden. Dit is een goed initiatief. Er moet in de toekomst meer openheid komen
met voorzieningen zodat iedereen gelijke kansen krijgt.”*

MARTIN

*“Door het project kan je beter je gedacht naar voor brengen.
Zo kan je andere mensen meehelpen om hun dromen verder uit te werken.”*

MICHEL

*“Ik vind het belangrijk om contacten te leggen en nieuwe mensen te ontmoeten.
Ik ben nieuwsgierig naar het verhaal en de ervaringen van mensen met een
beperking. Ik wil iets kunnen veranderen in de maatschappij.”*

PATRICK

*“Het project van Onze Nieuwe Toekomst sprak mij heel erg aan. Het gaf mij de moed
om door te gaan. Uiteindelijk ben ik nog mijn traject aan het uitstippelen.
Ik vind het super tof om de mede-verkenners die net als ik deelnemen
aan beleid te ontmoeten. Mensen met een beperking willen ook een stem hebben.”*

PHILIP

*“Ik vind het belangrijk om als inwoner, in de mate van het mogelijke,
iets te zeggen te hebben of iets te helpen beslissen over de stad.
Je moet jezelf goed voelen in de stad.”*

STIJN

“Ik vind het belangrijk dat er eens iets gedaan kan worden aan toegankelijkheid voor mensen met een beperking. Zoals toegankelijkheid van bussen en trams, daar kunnen wij iets over vertellen in het beleid van de stad.”

TOM

“Voor mij is belangrijk om mijn stem te laten horen in het beleid. Daarom heb ik voor de milieuraad gekozen. Ik kan daar iets bij leren.”

PAUL

“Ik laat mensen binnen in mijn verhaal. Mijn verhaal is herkenbaar. Andere mensen kunnen sterker worden door naar mijn verhaal te luisteren.”

YVES

Aftiteling

Beleidsparticipatie voor personen met een verstandelijke beperking
is een project van Onze Nieuwe Toekomst vzw

Onze Verkenners en Trekkers,
Danny, Didier, Dominiek, Guny, Lies, Martin, Michel, Patrick, Paul, Philip & Stijn
Bedankt voor jullie doorzettingsvermogen

Hun coachen:
Anne, Ariane, Chris, Geert, Fré, Hanne, Johan, Lien, Martine, Rony, Ruth & Toon
Bedankt voor de ondersteuning

Alle kernleden en coachen van Onze Nieuwe Toekomst vzw,
Bedankt voor het delen van jullie ervaringen, tips en complimenten
De verschillende adviesraden
Bedankt voor de verwelkomende houding

Vakgroep Orthopedagogiek

Bedankt voor de wijze raad en praktische ondersteuning

Cel Gelijke Kansen in Vlaanderen

Heidi Vander Poorten, Han de Bruijn, Bob Vanden Broeck

Bedankt voor het geloof en het vertrouwen in de sterktes van mensen, zonder hadden we het project niet waar kunnen maken.

Inhoud:

Ariane Van Dorpe, Toon Maillard, Didier Peleman, Danny Van De Perre & Patrick Schelfhout

Kernleden & coachen van Onze Nieuwe Toekomst vzw

Illustraties: Diriq

Lay-out: Driedee Projects bvba

Met de steun van

Onze Nieuwe Toekomst
Jaspisstraat 1
9000 Gent
0498 56 96 95
info@ont.be

DVD

Kan ik hier
ergens
mijn **ei**
kwijt?

Voor vragen, informatie en meer uitleg kan u altijd terecht bij Onze Nieuwe Toekomst via www.ont.be, info@ont.be of op het nummer 0498 56 96 95

Onze Nieuwe Toekomst
Jaspisstraat 1
9000 Gent

www.ont.be